

Historik Bořivoj Čelovský a jeho dílo

Mečislav Borák

Slezský sborník, 101, 2003, č. 3, s. 163-194.

Bořivoj Čelovský se narodil 8. září 1923 v Heřmanicích v tehdeším politickém okrese Frýdek, v obci ležící v těsné blízkosti Moravské Ostravy, ale již na slezské straně řeky Ostravice, která se nedaleko odtud vlévá do Odry.¹ Slezský *genius loci* jej obdařil mnoha užitečnými vlastnostmi – mimořádnou houževnatostí, pracovitostí a vytrvalostí, ale též hrdostí a nebojácností, jak bývá obvyklé u rodáků z příhraničních území, přivyklých sice ranám osudu, ale i schopných se s ním o své místo na slunci poprat. K vytříbení těchto vlastností jistě přispěla spleť jeho rodových kořenů, neboť jeho předkové pocházeli ze všech okolních stran a národů. Otec byl sice již Slezan z vedlejší vesnice, ale dědeček z otcovy strany byl Polák z Haliče a babička byla poloviční Němka z pruského Slezska. Matka byla Slovenka z nedalekého Kysucka stejně jako babička z matčiny strany, jedině dědeček z její strany byl Čech z Valašska. V pestré směsici vlivů nakonec převážil příklon k české větvi, což otec rodiny stvrdil úředním zčeštěním původně polského příjmení, přestupem k církvi československé a pojmenováním dětí podle hrdinů české národní mytologie a historie. „*Kdybych se narodil několik kilometrů dále na východ nebo na sever,*“ komentoval to později Bořivoj Čelovský, „*nebo kdyby první světová válka skončila jinak, možná, že bych se dnes nazýval Władysław nebo Kurt. Ale jak se věci vyvinuly, dostal jsem jméno českého krále. Současně si uvědomuji konečnou ironii, že jsem poslední z rodu Cielowskich, který mluví česky.*“²

Dětství strávil v rodných Heřmanicích, kde měli rodiče v pronájmu obecní hospodu a provozovali autodopravu. Zažil i krušná léta po úpadku živnosti v době hospodářské krize a po otcově smrti, přesto se mu podařilo vystudovat. Navštěvoval gymnázia v Moravské Ostravě, Bohumíně a Frýdku, vždy podle toho, kam se rodina při hledání obživy přestěhovala. Maturoval v Ostravě-Přívoze už v době heydrichiády. V rámci „totálního nasazení“ do Říše musel pracovat v továrnách v Drážďanech a Düsseldorfu. Po útěku domů se stal pozorovatelem u protiletectvé služby, s níž byl na čas přeložen do Kielu a Hamburku, kde zažil drtivé nálety spojeneckých letadel. V březnu 1943 byl

¹ Dnes jsou Heřmanice součástí městského obvodu Slezská Ostrava ve statutárním městě Ostrava.

² ČELOVSKÝ, B. *Šel jsem svou cestou*. Opava 1996, s. 23.

přemístěn zpátky do Ostravy jako řidič. Spolupracoval s odbojovou skupinou Svoboda a těsně před koncem války byl zajat německými vojáky na Radhošti v Beskydech. Za držení zbraně mu hrozila smrt a jen náhodou se s pomocí partyzánů nakonec zachránil. I když se mu po válce naskýtala slibná vojenská kariéra a nastoupil do důstojnické školy v Opavě, nenaplnilo to jeho očekávání, a tak začal raději studovat práva. Po sňatku si krátce přivydělával v Ostravě jako učitel, později se stal knihovníkem Zemského archivu v Opavě a spolupůsobil zde i při vzniku Slezského ústavu. Jako rozhodný odpůrce totalitních režimů se nehodlal dobrovolně smířit s politickým vývojem, k němuž se u nás schylovalo. Po komunistickém puči se mu v listopadu 1948 podařilo odejít do ciziny.

Pobýval v exilu v Německu, Lucembursku, delší čas v Paříži a také v Innsbrucku v Rakousku. V roce 1950 získal stipendium v Kanadě, kde studoval na francouzské univerzitě v Montrealu moderní historii. Ve studiích pak velmi úspěšně pokračoval na univerzitě v Heidelbergu, kde promoval na doktora filozofie prací o mnichovské dohodě, jejíž německé vydání mělo celosvětový ohlas. Po návratu do Kanady pracoval jako bibliograf v redakci kanadské encyklopedie, byl úředníkem statistického úřadu, vedoucím oddělení na ministerstvu práce i v nově zřízeném ministerstvu pracovních sil a imigrace, kde vypracoval zásady kanadského imigračního programu a programu výchovy pracovních sil, úspěšně vedl volební kampaň Nové demokratické strany a působil jako poradce v týmech předních kanadských politiků. V exilovém hnutí důsledně demaskoval na mnoha veřejných akcích totalitní komunistický režim v Československu a aktivně usiloval o navrácení demokracie do ČSR. V letech 1958–1960 pomáhal pro kanadskou zpravodajskou službu odkrývat plány československé rozvědky, do jejíž sítě se mu podařilo proniknout. Po odchodu do důchodu žil na odpočinku v Kanadě, kam emigrovala i jeho matka, sestra Libuše žila v USA. Oženil se s litevskou emigrantkou Angelikou, pozdější úspěšnou dětskou psycholožkou, jejich synové Daniel a Andrew žijí v Kanadě, dcera Alexandra v Londýně. V Ostravě žije dcera Zdislava z prvního manželství. Do vlasti se směl vrátit až po změně režimu, po více než čtyřech desetiletích strávených v exilu. Během svých stále častějších návštěv Ostravy se rozhodl, že zde stráví zbytek života, a před několika lety zakoupil družstevní byt ve Slezské Ostravě, na katastru rodných Heřmanic. Ve vlasti se záhy rozpomněl na své původní řemeslo historika a v rychlém sledu vydal již osmnáct knížek, které vzbudily mimořádnou čtenářskou odezvu doma i v zahraničí.

Barvitý život Bořivoje Čelovského (v exilu zvolil pro západní svět přijatelnější transkripci svého jména a příjmení v podobě *Boris Celovsky*) popsal nejlépe on sám ve svých pamětech a v desítkách rozhovorů, které poskytl novinářům; je také předmětem mnoha dalších publikací a článků, jež uvádíme v bibliografickém přehledu. Proto nyní omezíme svůj pohled pouze na jednu z mnoha jeho podob, na stručné vylíčení vzniku a ohlasu jeho historických prací.

Hned úvodem musíme poznamenat, že Čelovský je mezi historiky poněkud netypickou postavou. Jeho historická tvorba se odehrála ve dvou obdobích, mezi nimiž zeje prodleva třiceti let, kdy pověsil své řemeslo na hřebík. Začal razantním nástupem už v době studií, během pouhých dvou let 1952–1954 napsal svou stěžejní práci o mnichovské dohodě. Avšak hned po jejím úspěšném vydání v roce 1958, ačkoliv mohl vstoupit mezi špičku evropských historiků, na dráhu historika zcela rezignoval. Tento zvrát zřejmě způsobila okolnost, že jeho rodina se již existenčně uchytila v Kanadě, takže nabídku na působení v Evropě nakonec odmítl. Kanadské historiky si zase hned při první příležitosti zneprátelil, když na celostátním kongresu historiků veřejně kritizoval jejich zápecnictví a uzavřenost před světem. Odmítali jej pak přijmout mezi sebe, tak se hrdě vydal zcela jiným směrem. K historii se opět vrátil až nedlouho před odchodem na odpočinek, nejprve čtenářsky vděčnou, zároveň však faktograficky dokonalou prací o kněžně Stephanie von Hohenlohe. Na ní si ověřil, že zásady historikova řemesla pořád výtečně ovládá. Po návratu do vlasti pak od roku 1992, tedy v posledních deseti letech, rozvinul ediční činnost, jaká nemá hned tak obdoby. Nehledal sponzory, sám plně financoval vydání svých prací, aby mohl zůstat naprosto nezávislý. Každý rok napsal a vydal novou knížku, v posledních letech to bylo už několik knih ročně. Obrovské pracovní nasazení a zrychlující se tempo, k němuž nutil i své nejbližší okolí, zřejmě předvíдалo limity postupující Parkinsonovy choroby, s níž s obdivuhodnou sveřepostí každodenně zápasí.

A ještě aspoň jednu charakteristiku musíme dodat: píše své práce rovnou v jazyce země, v níž pobývá. Takže práci o mnichovské dohodě napsal německy, knížku o „kněžně“ anglicky, obě museli pak do češtiny přeložit najatí překladatelé. Sám si přeložil jen původně anglicky psané paměti, a také všechny výbory cizojazyčných dokumentů, což zvláště u knížky *So oder so* byla mimořádně obtížná práce. Za studií v Montrealu psal a publikoval francouzsky. Nejvíce prací ovšem napsal už doma ve své mateřštině, ale

musel se znova učit česky, protože skoro půl století odloučení od živého proudu řeči bylo přece jen znát. Brzy to zvládl s elegancí sobě vlastní.

Pomineme-li drobné články a recenze v poválečném Slezském sborníku, ve francouzsky psaných historických revuích a v českých exilových časopisech, lze před vydáním Čelovského prvotiny zaznamenat jen dvě publikované studie a několik drobnějších historických článků. První studie zřejmě vznikla při psaní doktorské práce. Zachycuje německo-polské vztahy ve třicátých letech a všímá si podezření vůči Piłsudskému, jež se tradovalo v tehdejší německé historiografii, že prý plánoval preventivní válku proti Německu; Čelovský podezření vyvrací jako neodůvodněné.³ Druhá studie, která se týkala vysídlených sudetských Němců a sledovala i jejich politickou činnost v poválečném Německu, vyvolala v sudetoněmeckých kruzích ostré odmítnutí.⁴ Také vedení exilu se dotkla ve studii položená otázka, zda exiloví zástupci vůbec mají právo vyjednávat o územní integritě československého státu. S další kritikou se v části českého exilu setkaly i dva články o prezidentu Benešovi.⁵ To všechno však nebylo vůbec nic proti tomu, co se rozpoutalo krátce po vydání monografie o mnichovské dohodě.

Čelovský několik let revidoval a doplňoval rukopis své doktorské práce. Pak pečlivě vybíral vydavatele, který by zaručil, že práce bude vydána bez cenzurních zásahů. Nakonec se s pomocí přátel dohodl s mnichovským Ústavem pro soudobé dějiny, ale i tam musel svádět četné boje o řadu konkrétních formulací, zvláště pokud se týkaly politiky prezidenta Beneše. Jak uvádí v pamětech, stál za námitkami tehdejšího poradce ústavu Wolfram von Wolmar, za války nechvalně proslulý vedoucí tiskového odboru Úřadu říšského protektora.⁶ Kniha nakonec vyšla s poznámkou, že i když ústav ručí za celkové zaměření práce, za jednotlivá stanoviska zodpovídá sám autor. Když se v březnu 1958 pod názvem *Das Münchener Abkommen von 1938* objevila na knižních pultech, vzbudila mimořádnou pozornost nejen v německém tisku. Objemné dílo obnášející přes 500 stran zvětšeného knižního formátu vycházelo ze všech tehdy dostupných tištěných i archivních pramenů a z mnoha svědectví diplomatů a politiků. Autor v něm úporně

---

³ *Pilsudskis Präventivkrieg gegen das nationalsozialistische Deutschland (Entstehung, Verbreitung und Widerlegung einer Legende)*. Die Welt als Geschichte, 1954, s. 53-70.

⁴ *The Transferred Sudeten-Germans and Their Political Activity*. Journal of Central European Affairs [Boulder, Colorado], 1957, p. 127-149.

⁵ *Akademická činnost dr. E. Beneše ve Spojených státech a Berlín*. Tribuna, srpen-září 1956, s. 7-8; *Edvard Beneš a postoupení Podkarpatské Rusi*. Svědectví [Paříž], 2, jaro 1958, č. 1.

⁶ *Šel jsem svou cestou*, s. 103.

sledoval cestu vedoucí k Mnichovu – rozpad francouzského bezpečnostního systému v Evropě a růst sil, které se staly nástrojem hitlerovské zahraniční politiky, ať již se jednalo o sudetoněmecké hnutí, o politiku *appeasementu* západních mocností, o utilitární snahy Sovětského svazu nebo egoistické záměry našich sousedů. Podrobně popsal československou zahraniční politiku už od německého vpádu do Porýní a zvláště pečlivě vykreslil diplomatická jednání vedoucí ke katastrofě v Mnichově. Objektivní vylíčení těchto událostí a jejich příčin vyvolalo podle očekávání ostrou kritiku jak v kruzích sudetoněmeckých vysídlelců, tak u oficiálních historiků v komunistickém Československu, posléze se k nim přidala i část československého exilového tisku. Každá z těchto skupin knihu kritizovala z jiných důvodů, ale renomované časopisy západního světa, včetně německých, ji přivítaly.⁷

Sudetoněmečtí kritikové (H. Hofbauer, F. G. Rommenhoeller, H. Neuwirth), pokládající Čelovského za šovinistu už pro zmíněnou analýzu sudetoněmecké politiky zveřejněnou v USA, se ho nejprve pokusili obvinít ze zaujatosti, když zneužili údajů z jeho životopisu. Osočili ho absurdní smyšlenkou jako člena „ozbrojených hord, vycvičených bolševiky“, které v pohraničí olupovaly a vraždily sudetské Němce. Chtěli tak doložit, že pro svou odbojovou činnost proti nacistům nemůže být při posuzování česko-německých vztahů objektivní. Osobní útoky však měly především odpoutat pozornost od obsahu knihy, jímž se recenzenti příliš nezabývali. Tato kampaň trvala déle než rok a jak posléze vyšlo najevo, organizoval ji ředitel Sudetoněmeckého archivu v Mnichově Heinrich Kuhn. Měla i svou rovinu politickou, především v Bavorsku, kde zemskému sněmu předložil předseda Všeněmeckého bloku W. Becher petici s kritikou Ústavu pro soudobé dějiny v Mnichově za vydání knihy a požadoval i její stažení ze seznamu knih doporučených k výuce v bavorských školách. Také jiní politici pokládali za projev arogance, že český emigrant šíří svůj názor na „nejcitlivější kapitolu česko-německých vztahů“ prostřednictvím německých institucí. Kampaň proti knize tak přerostla ve „*Fall Celovsky*“, zasáhla i mnichovský ústav a vyvolala bouřlivé diskuse mezi sudetoněmeckými historiky, např. v Collegiu Carolinu.⁸ Právě toto sdružení, podobně jako Ackermann-Gemeinde, se snažilo vést debatu o knize na seriózní úrovni. Ani recenze velkých německých deníků (*Die Zeit, Die Welt, Allgemeine Zeitung, Frankfurter*

⁷ Okolnosti vzniku knihy a ohlasy na její vydání podrobně popisují paměti Šel *Jsem svou cestou*, s. 102-112, 225-228, a dokumentuje příloha českého vydání práce *Mnichovská dohoda 1938*, s. 437-455; zmínky též viz *Mnichovský syndrom*, s. 11-15..

⁸ Podrobnosti uvádí v tomto čísle sborníku BECKER, J. „*Wissenschaftliche Nebenregierung*“ und „*Öffentliches Zensoramt*“? *Erinnerungen an den „Fall Celovsky“ in der Bundesrepublik Deutschland 1958/59*.

Allgemeine Zeitung, Süddeutsche Zeitung, Rheinischer Merkur aj.) nezastávaly názor sudetoněmeckých extremistů a pozitivně hodnotily důkladnost, vědeckou přesnost a jasnou argumentaci Čelovského práce, za niž byl v jedné z nich po právu nazván „historikem mnichovské konference“.⁹

Dalo se očekávat, že v komunistickém Československu bude Čelovský naopak označen za „buržoazního pisálka“, který falšuje historii, aby se zalíbil svým sudetoněmeckým chleboďárcům. V oficiálních recenzích mu V. Soják a A. Šnejdárek navíc vyčítali rafinovanost, s níž zakrývá „třídní povahu“ buržoazní historiografie „přívalem zdánlivě objektivisticky podávaných fakt“.¹⁰ Nejvíce vadily teze o tom, že sovětská pomoc nabídnutá republice v kritických dnech Mnichova nebyla myšlena vážně, a že mocenská přítomnost USA v Evropě mohla tragédii zabránit. Na řadu let se pak ve vlasti kolem Čelovského knihy rozhostilo mlčení; jediný výtisk dovezený z Německa byl uložen na Vysoké stranické škole a v Historickém ústavu ČSAV byla později zhotovena mikrofilmová kopie.

Oficiální kruhy českého exilu dlouho váhaly, jaké stanovisko ke knize Čelovského zaujmout. Nakonec se rozhodly ji ignorovat, a část exilového tisku ji přijala velmi kriticky. Pravicová *Bohemia*, která nejprve převzala lži sudetoněmeckého tisku, sice nakonec otiskla Čelovského opravu, a *Tribuna* knihu dokonce pochválila, ale rozhlasové stanice *Hlas Ameriky* i *Svobodná Evropa* o ní odmítly informovat své posluchače a přední exilový list *Sklizeň* ji v recenzi T. Procházky dokonce zavrhl z podobných důvodů jako komunističtí historici doma: autor prý je „pod vlivem německého myšlení a politických názorů“.¹¹ Jen nemnozí exiloví pracovníci si uvědomovali přelomový význam práce, i když i takoví se našli. Např. J. Dresler ji pokládal za nejhodnotnější práci, jaká vznikla za deset let existence exilu, a J. Josten prohlásil, že Čelovský svou knihou „udělal více práce, než všechny exilové spolky a společnosti dohromady“.¹² Toto hodnocení se značným odstupem let potvrdila i bilance české historiografie v již svobodné vlasti, když práci

⁹ DIETZ, H. *München besiegelte das Schicksal Europas*. *Allgemeine Zeitung* [Stuttgart], 26.3.1958.

¹⁰ SOJÁK, V. *Falšující kniha o Mnichovu*. *Mezinárodní politika*, 1958, č. 10, s. 664-666; ŠNEJDÁREK, A. *Mnichov očima emigranta*. *Československý časopis historický*, 8 (58), 1960, č. 2, s. 202-209.

¹¹ PROCHÁZKA, T. *Nová kniha o Mnichově*. *Sklizeň* [Hamburk], 6, č. 10(70), říjen 1958.

¹² Např. DRESLER, J. *Vědecký spis a politický pamflet*. *Dvakrát o naší tragédii*. *České slovo* [Mnichov], 12.12.1958; JOSTEN, J. *Dílo Borise Čelovského*. *Čechoslovák* [Londýn], 13.3.1959; JOSTEN, J. *Historie Mnichova*. *Tamtéž*, 20.4.1959.

označila za „zdaleka nejvýznamnější historiografický příspěvek“ československého exilu, i když vzniklý mimo jeho hlavní struktury.¹³

V západním světě byla kniha přijata vesměs velmi příznivě, jak o tom svědčí recenze ve *Foreign Affairs*, *History Today*, *Journal of Central European Affairs*, *International Review of Social History*, *Saturday Night* aj. Čelovský si nejvíce vážil úsudku bývalého profesora Karlovy univerzity Otakara Odložilíka, který tehdy přednášel na Pensylvánské univerzitě v USA. Ten ve své recenzi zvažil klady i nedostatky práce a zvláště ocenil, že přinesla jasnou odpověď na otázku, kdy henleinovci obětovali zájmy sudetských Němců a dali se plně do služeb Hitlera.¹⁴

Rozruch kolem *Mnichovské dohody* jistě také svým dílem přispěl k Čelovského rozhodnutí opustit dráhu historika a prosadit se v jiném oboru činnosti, což se mu velmi úspěšně podařilo. Jeho monografie a odborné stati z tohoto období se týkají takřka výhradně problematiky pracovních sil a statistiky. Psal sice drobné články do exilového tisku a stále častěji i do kanadských novin, ale historickým příspěvkům se vyhýbal. Jednou z mála výjimek byl koncept přednášky o československé diplomacii mezi světovými válkami, kterou přednesl na 2. kongresu Československé společnosti věd a umění na Kolumbijské univerzitě v New Yorku v roce 1964.¹⁵ Za svou kritiku Benešovy politiky byl nevybíravým způsobem napaden Benešovými přívrženci, což kromě jiných důvodů možná také přispělo k tomu, že odmítl pozdější nabídku Collegia Carolina na zpracování Benešovy biografie. Stále se aktivně angažoval v exilovém hnutí, podílel se na mnoha akcích na podporu svobody a demokracie v Československu.

Teprve na konci sedmdesátých let, kdy po odhalení korupce v kanadském Statistickém úřadu zápasil s jeho vedením a byl na čas přeložen do univerzitní knihovny, využil nenadálého volného času k napsání biografie pověstné světoběžnice kněžny Stephanie von Hohenlohe. Navštívil třicet archivů v Americe i v Evropě a osobně hovořil s desítkami svědků, kteří tuto podivuhodnou ženu, agentku v německých službách a milovnici mocných tohoto světa znali. Na jejím dobrodružném životním příběhu vykreslil intimní zákulisí mezinárodní politiky, zvláště ve 30. a 40. letech v Evropě a v USA. Nejcennější dokumenty objevil v knihovně prezidenta Roosevelta. Pro knihu

---

¹³ DEJMEK, J. *Československá zahraniční politika 1919-1938: pokus o historiografickou bilanci*. In: *Reflexe dějin první československé republiky v české a slovenské historiografii*. Praha 1998, s. 115.

¹⁴ ODLOŽILÍK, O. *Čelovský, Boris, Das Münchener Abkommen von 1938*. *Journal of Central European Affairs*, January 1959, s. 439-441.

¹⁵ *Czechoslovak Diplomacy Between The World Wars*. Abstract of Papers. New York, Columbia University, September 1964, s. 39-40.

zvolil lehký vypravěčský styl, odpovídající pestrému životu kněžny, striktně však dodržoval zásady historické práce s četnými odkazy na prameny. Výsledek mohl plným právem pokládat „za příklad vyčerpávajícího historického průzkumu a příklad vzácné historické situace, ve které se o vysoké politice rozhoduje skutečně v budoárech“.¹⁶ Pro vydání díla se spojil s Rudolfem Stoiberem a kniha pod názvem *Stephanie von Hohenlohe. Sie liebte die Mächtigen der Welt* vyšla v mnichovském nakladatelství Herbig v roce 1988. Našla odezvu především v Německu a Rakousku, ale psalo se o ní též v Izraeli či v New Yorku, v solidních novinách stejně jako třeba v časopise milosrdných sester boromejek nebo v časopise rakouských prostitutek. Recenze v *Die Zeit* oceňovala, že autoři „vypátrali každou dosažitelnou archivní či osobní stopu kariéry své hrdinky až do nejmenších souvislostí“, čímž se z biografie stalo „panoráma soudobých mravů“.¹⁷ Vydání knihy se neobešlo bez konfliktu, když nakladatel, spjatý s tiskovým koncernem A. C. Springera, vyškrtl z textu všechny zmínky o Springerově nacistické minulosti a kupování vlivných amerických novinářů, při němž mu pomáhala i kněžna Stephanie. V rozporu se smlouvou pak odmítl realizovat druhé vydání knížky, i přes její nesporný úspěch na knižním trhu.

Skutečným druhým vrcholem kariéry Čelovského jako historika se stalo až období jeho stále častějších návratů do vlasti od počátku devadesátých let. Uměl psát francouzsky, německy i anglicky, ale česky dosud žádnou knížku nenapsal ani nevydal. Určitě netušil, že během následujících deseti let jich vydá celkem osmnáct. Lze je rozdělit do čtyř tematických okruhů, jež se sice někdy zčásti poněkud prolínají, ale pro hodnocení Čelovského tvorby se jeví jako účelnější než dosud užívané hledisko striktně chronologické.

První okruh tvoří čtyři **práce autobiografické**. Shodou okolností byla první z nich i prací, na níž se Čelovský znovu učil psát a myslet česky. Návrat do mateřské řeči byl v tomto případě šťastně a účelně sklouben s návratem do vzpomínek na mládí. Setkání se spolužáky jej přivedlo na myšlenku sepsat kroniku třídy přívozkého gymnázia, jejíž maturita se odehrála v červnu 1942, za heydrichiády. Vydal ji pod názvem *Zlaté děcka* v roce 1992. Ze vzpomínek a dopisů spolužáků a třídní učitelky nejen zdokumentoval obraz své třídy, ale zachytil ho na širším společenském, politickém a kulturním pozadí válečné doby, jež ničila mladé životy. Nejvíce prostoru věnoval protikladným osudům dvou spolužáků, židovskému studentovi, který byl zavražděn v Osvětimi, a studentovi

¹⁶ *Kdo navrátil se, neutíká*. Dovětek ke knize Šel jsem svou cestou. Šenov u Ostravy 2003, s. 75.

¹⁷ STEHLE, H. *Sie machte die Mächtigen schwach...* Die Zeit, 1988, Nr. 41, 7.10.1988.

z Hlučínska, který musel narukovat do německé armády a zmizel beze stop někde na Východě. Recenzenti označili knihu za pozoruhodnou, věcnou, poctivě doloženou fakty, jež v sobě tají dramata, takže celek je působivým pomníkem několika obyčejných lidí „jedné méně známé ztracené generace“.¹⁸

K vděčnému tématu oněch dvou spolužáků s protikladnými osudy se Čelovský ještě jednou vrátil v knížce *Nejlepší z nás*, vydané v roce 2001, do níž přidal vzpomínku na své působení u protiletectvé služby „luftschutzu“ nasazené do Německa a osudy dalších dvou kamarádů, kteří byli za poslech zahraničního rozhlasu vězněni v Osvětimi, uprchli z transportu smrti a před koncem války se dostali k partyzánům; jeden z nich padl v boji, druhý byl po zatčení zastřelen. Tentokrát byly recenze četnější a vesměs oceňovaly, že „historik myslí na kamarády“, jimž postavil důstojný pomník.¹⁹ Podle L. Pavery bylo šťastnou volbou, že tentokrát Čelovský zdůraznil svou emocionalitu před strohou vědeckou interpretací archivních materiálů, i když ze zásad svého řemesla nikterak neslevil.²⁰ Recenze T. Zahradníčka chválí knihu jako mimořádně působivou a řadí ji k nejlepším novinkám podzimu 2001.²¹

První skutečnou autobiografii napsal Bořivoj Čelovský ještě anglicky, nazval ji *My Lives, Mé životy*, a věnoval svým kanadským dětem k Vánocům 1993. O několik let později ho však přátelé přesvědčili, že životní zkušenosti i barvitě historicky z jeho dobrodružného života budou zajímavé i pro české čtenáře. Začal je tedy překládat do češtiny a přitom je upravoval a doplňoval. První zkouškou prošly u čtenářů Moravskoslezského dne, kde v roce 1996 začaly vycházet na pokračování. Odezva byla kladná, takže téhož roku paměti vyšly knižně pod názvem *Šel jsem svou cestou*. Jsou psány ještě trochu hranatým jazykem, ale výstižným a svěžím stylem. Dávají nahlédnout nejen do předválečného a válečného života na Ostravsku, poněkud přibarveného optikou dětství a mládí, ale i do poválečného nástupu totality, strastí prvních let v exilu i do života v Novém světě, v němž hrdina vzpomínek dosáhl kromobyčejných úspěchů. Životní postřehy nepostrádají vtip, nevnučují se a nenápadně vedou čtenáře až k návratu do vlasti, který vzpomínkový cyklus uzavírá. Výsledkem je nejen přehledný životopis, ale

---

¹⁸ ŠULEŘ, O. *Důvěrné dialogy* č. 113. Moravskoslezský den, 18.7.1992; VÁGNER, I. *Kronika ztracené generace*. Zemědělské noviny, 27.8.1992.

¹⁹ PACNER, K. *Historik myslí na kamarády*. Mladá fronta Dnes, 10.8.2001; GRUS, M. *O statečném mládí*. Národní osvobození, 2001, č. 23, s. 6.

²⁰ PAVERA, L. *Knihy o osudech zničených válkou*. Mladá fronta Dnes, 15.8.2001.

²¹ ZAHRADNÍČEK, T. *Dvě novinky Bořivoje Čelovského*. Čelovský se vrací k tragickému údělu své generace během druhé světové války i po ní. Lidové noviny, příl. Orientace, 1.12.2001, s. 22.

těž plastické vyličení všech společností a osobností, v jejichž dosahu se pamětník pohyboval. Ne nadarmo jej J. Boček přirovnával k Voltairově Candidovi a knížku pokládal za optimistickou, typicky slezskou a plnou „tvrdého chlapství“.²²

Protože paměti končily návratem do vlasti, dočkaly se nakonec dodatku zachycujícího posledních deset let života v ČSR a ČR. Pod názvem *Kdo navrátil se, neutíká*, vypůjčeným z básnické skladby Josefa Hory, vyšla v roce 2003. Autor v ní píše o okolnostech svého definitivního návratu, o přátelích a historících i o svém boji proti převádění českého tisku do rukou německých vlastníků. Podstatnou část knihy tvoří informace o všech pracích, jež za oněch deset let vytvořil.

K autobiografickému okruhu prací se volně pojí i *Dopisy do ulice du Bac*, soubor dopisů spisovatele Zdeňka Bára, které posílal svému bývalému žákovi Čelovskému v roce 1949 z Grenoblu do Paříže. Bár také zprostředkoval Čelovskému spojení s rodinou. Soubor edičně připravený Drahomírem Šajtarem vyšel v roce 1992. Dopisy vyzařují obavy z nástupu totalitního režimu v Československu, které se v Bárově případě záhy potvrdily. Hned po svém návratu z Francie byl bezpečností sledován a nakonec zatčen a uvězněn. Vydání dopisů ocenili nejvíce literární historikové, kteří v nich našli projevy lásky k bližnímu a snahy pomoci člověku v nouzi včetně projevů mužného přátelství v tehdejší těžké době.

Druhý tematický okruh tvoří šest prací k **česko-německým vztahům** v době předválečné a válečné i k jejich reflexi současnou českou společností. Patří sem nejprve české překlady obou již v exilu vydaných knih. V roce 1993 vyšla biografie kněžny Stephanie von Hohenlohe pod názvem *Ta ženská von Hohenlohe*, přeložená nikoliv z německého vydání, ale z poněkud odlišného anglického originálu, psaného pod názvem *Roses-Twenty-Red*. Čelovský v něm zvýraznil československé souvislosti problematiky, hlavně cestu F. Wiedemanna do Londýna v roce 1938, a zařadil plný text míst vynechaných v německém vydání na příkaz A. C. Springera, jež pojednávají o nacistické minulosti a špinavých obchodních metodách tiskového magnáta. Jestliže však za německé vydání obdržel Čelovský od nezdárného syna kněžny von Hohenlohe poštovní zásilku obsahující lidské hovno, nesetkal se s přílišnou přízní ani doma. Recenze J. Harny v prestižní tribuně historiků mu sice přiznala „mimořádnou znalost namnoze i velmi exkluzivních archivních fondů“, ale zároveň konstatovala, že z nich bohužel dokázal vytvořit „pouze obraz obskurní osobnosti“, přičemž čtenáři „uniká skutečná podstata její

---

²² BOČEK, J. *Nevšední paměti tvrdohlavého Slezana*. Právo, 16.12.1996.

činnosti“. Naznačila tak, že „autor nedokázal vytěžit z dostupných materiálů více než historickou kuriozitu“ a dodala, že kniha je „plná zamlžujících a senzaci slibujících klišé typických pro pokleslou literaturu faktu“.²³ Čelovský se v odpovědi hájil tím, že styl knihy plně odpovídá kněžninu pokleslému charakteru a že skutečnou podstatu její činnosti není vůbec těžké z knihy vyčíst, ale jeho hlas nebyl vyslyšen.²⁴ Ostatní dvě recenze, jedna z Ostravy a druhá ze Slovenska, knihu naopak chválily jako „informacemi nabitou politickou detektivku“, která se skutečně stala, a pokládaly ji za objevnou publikaci, jejímž vydáním Ostrava dokazuje, že se „bestsellery mohou objevit i v mimopražských vydavatelstvích.“²⁵

Z vydání překladu své druhé práce, *Mnichovské dohody 1938*, jež vyšla v roce 1999, měl Čelovský již určitě mnohem větší radost. Stále častěji se v tisku objevovaly hlasy, že toto stěžejní dílo české historiografie by bylo záhodno zpřístupnit českým čtenářům. Práce tedy vyšla po 41 letech v nezměněné a nijak neupravované podobě, pouze doplněné o ohlasy na německé vydání. Kniha přesto se ctí obstála a oslovila i dnešní čtenáře. Svědčí o tom víc než desítky recenzí a zpráv, které ji jednoznačně hodnotí jako nejvýznamnější a stále živou práci o mnichovských událostech a o tom, co jim předcházelo. Za všechny recenzenty to výstižně vyjádřil R. Kvaček: „*Práce totiž nezastarala ani v základním konceptu, ani ve většině faktografie. [...] Byla ve své době vědeckou událostí a stále zůstává jedním z nejvýznamnějších děl o historii spojené s touto diplomatickou chvílí.*“²⁶

Jedním z největších projektů onoho desetiletí bylo pro Čelovského vydání obsáhlého souboru německých dokumentů z let 1933 – 1945 o řešení české otázky. Pod názvem *So oder so* vyšel soubor v roce 1995, další dvě nezměněná vydání vyšla v letech 1997 a 2002. Veškeré dokumenty si autor přeložil sám, opatřil je poznámkovým aparátem a napsal k nim obsáhlou předmluvu. Po dva roky je sbíral v archivech v Koblenz, Mnichově, Berlíně, Postupimi, v National Archives ve Washingtonu i ve Státním ústředním archivu v Praze. Nashromáždil jich přes 5 tisíc, ke zveřejnění jich vybral jen 760. Jde převážně o depeše a zápisy Ministerstva zahraničních věcí, zprávy RSHA v Berlíně a úřadoven gestapa v protektorátu, materiály Říšského kancléřství a další úřední

²³ HARNA, J. *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Český časopis historický, 92, 1994, č. 2, s. 385.

²⁴ *Kdo navrátil se, neutíká*, s. 40-41.

²⁵ -rch-. *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Věcné historicko-detektivní pátrání po úloze jedné z šedých eminencí světové politiky. Ostravský večerník, 23. 6. 1993; -lk- /Libor Knězek/. *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Knižná revue, 1994, č. 2, 2.2.1994, s. 7.

²⁶ KVAČEK, R. *Kniha, kterou jsme měli znát už dávno*. Nové knihy, 39, 1999, č. 37, s. 1.

dokumenty. Knihu však doplňují i novinové a rozhlasové zprávy, výňatky z deníků, zejména Goebbelsových, záznamy o rozhovorech, proslovy a prohlášení. Práci pro celý tým odborných spolupracovníků dovedl až k vydání zcela sám. Recenze knihu vesměs uvítaly a zdůrazňovaly její aktuálnost. Podle J. Bočka jde o „výkon mimořádné závažnosti“ a vhodný doplněk prací Křena a Kurala; J. Putík ji doporučuje jako povinnou četbu pro všechny, kdo lehkovážně komentují česko-německé vztahy, V. Vrabcem ji pokládá za pozoruhodnou a poučnou.²⁷ Odmítavé hlasy se kupodivu ozvaly v kruzích nejmladších českých historiků. Recenzenti M. Burian a J. B. Uhlíř označili výběr dokumentů za „nesourodé výtažky jednotlivých, významově značně odlišných dokumentů“ a dodali: „*Pravděpodobným cílem práce bylo poukázat na snahy nacistického Německa, kterému se nejprve za pomoci západních demokracií podařilo rozbít tzv. první a likvidovat tzv. druhou republiku a poté chtělo využít ekonomický i pracovní potenciál protektorátu, jehož prostor by byl po vítězné válce bezohledně germanizován. Plně prokázat tyto záměry na uveřejněných dokumentech dost dobře nelze, a proto se tato autorova koncepce hroutí.*“ V jiné recenzi J. B. Uhlíř dokonce uvedl: „*Čelovského snaha poukázat na německou vinu za katastrofu Československa je zřejmá, avšak mnohdy jednostranná a často nechtěně akceptuje dikci čs. historiografie 70. a počátku 80. let, což je v současné době, kdy jsou vztahy s demokratickým Německem úhelným kamenem naší politiky a dalšího svobodného vývoje, nebezpečné.*“ Čelovský ve své odpovědi mj. vyvrátil nepravdivé tvrzení recenzenta, že v práci opomněl Hossbachův protokol. Zároveň uvedl, že deník Mladá fronta Dnes, v němž vyšla první z recenzí, odmítá zveřejnit jeho vyjádření, což je podle jeho názoru způsobeno skutečností, že tento deník je v německých rukou.²⁸ Jinou poznámku uvedl sudetoněmecký historik R. Gebel, podle nějž je třeba zvláště úvod Čelovského práce „číst s kritickou obezřetností“.²⁹ Jednání o možném vydání překladu knihy v Německu nakonec ztroskotalo, údajně pro negativní posudek jednoho sudetoněmeckého historika. Zájem českých čtenářů, který si vyžádal další dvě vydání, i časté citace souboru dokumentů v odborné literatuře však svědčí o tom, že úmysl autora byl z valné části úspěšně naplněn.

²⁷ BOČEK, J. *Tak či tak aneb Češi a Němci*. Právo, 11. 1. 1996; PUTÍK, J. *Tak, nebo tak*. Literární noviny, 1995, č. 51/52, s. 8; VRABEC, V. *Pomůcka k česko-německému dialogu*. Nové knihy, 1995, č. 45.

²⁸ BURIAN, M.–UHLÍŘ, J. B. *Ne každý dokument dobře ilustruje dějinné přeryvy*. Mladá fronta DNES, 19.4.1996, s. 19; UHLÍŘ, J. B. *K pokusu o dokumentaci německo-českých vztahů v období 1939-1945*. Historie a vojenství, 45, 1996, č. 4, s. 188-191. [Odpověď viz ČELOVSKÝ, B. *Příspěvek k debatě o řešení české otázky*. Tamtéž, č. 4, s. 134-137.]

²⁹ GEBEL, R. *Čelovský, Boris: So oder so*. Bohemia, Band 38, 1997, s. 440-442.

Mnohem kontroverznějším dílem byl *Mnichovský syndrom*, vydaný v roce 1997 (a podruhé v roce 2000). Motivy k jeho vydání vysvětlil Čelovský takto: „*Pozoroval jsem, jak čeští intelektuálové v čele s historiky po listopadu proudí do Německa, aby přijímali dary, to vše pod rouškou »stipendií«, dotací, konferencí, seminářů apod. Mezi nimi dominovali lidé, kteří předtím bývali hosty Moskvy. Po dlouhá desetiletí jsem skřípal zuby, když jsem četl Československý časopis historický, a utěšoval jsem se, že jednou jim budu moci říct do obličeje, co si o nich myslím.*“³⁰ Název fiktivního syndromu sám odvodil ze slangu psychiatrů a do citačních údajů mota zakódoval příborského rodáka Sigmunda Freuda i C. A. Springera tak dobře, že jistý autor smyšlené dílo už zahrnul do seznamu jím přečtené literatury.³¹ Práce sama je spíše politickou polemikou než historickým dílem. Na konkrétních příkladech ukazuje proněmecké postoje Václava Havla a politiků z disentu, především ve věci odsunu. Velmi podrobně pak rozebírá postoje řady českých historiků, kteří se bez patřičné protihodnoty nechávají hostit německou stranou, což může ovlivnit jejich nestrannost. Kniha vzbudila okamžitou reakci, s emotivně podbarvenými hlasy pro a proti. Např. T. Němeček hovoří o tom, že idea knihy, zasvěcené „boji za utlačovaný český národ“, je příliš přímočará; J. Pešek jí vytýká přílišné kádrování minulosti historiků; P. Kladina pokládá autorův pohled za příliš černobílý a naznačuje, že autor měl být tolerantnější a měl lépe chápat domácí poměry, zvláště když jako emigrant to měl jednodušší, protože se vlastně nemohl zkompromitovat, zároveň ale uznává užitečnost práce jako protiváhy záplavě překladů prací sudetoněmeckých autorů.³² I. Šebestík označil knihu za zaujatou, nespravedlivou a některé její argumenty za malicherné, ale i on uznal její užitečnost, neboť i takový disharmonický akord je třeba odpovědně analyzovat.³³ Podle německého historika Matthiase Roesera neodpovídá vědecká úroveň knihy ani požadavkům na seminární práci, ale je třeba ji brát vážně, „protože si zahrává se strachem ne nevýznamné části české veřejnosti a posiluje ho.“³⁴ V tisku však většinou převažovaly ohlasy kladné, oceňující „buřičskou nepoplatnost“ autora k mocenským silám v zemi. Pokus o vyvážený pohled podal J. Hanzal, který

³⁰ *Kdo navrátil se, neutíká*, s. 77.

³¹ BOČEK, J. *Hry s českou otázkou*. Praha, Melantrich 1997, s. 172.

³² NĚMEČEK, T. *Všichni se dají koupit*. Syndikát novinářů varuje před německým nebezpečím. *Respekt*, 1997, č. 41, s. 4. [Odezva PREČAN, V. *Nemám se zač stydět*. Tamtéž, č. 42, s. 19.]; KLADINA, P. *Nová kniha o česko-německých vztazích*. *Den*, 9.10.1997.

³³ ŠEBESTÍK, I. *Čelovského nespravedlivá, ale užitečná kniha*. *Mnichovský syndrom je neodolatelný pocit přichylnosti obětí násilného aktu k jeho pachatelům – tvrdí motto*. *Svoboda*, 8. 11. 1997, příloha Víkend, s. I.

³⁴ ROESER, M. *Ausverkauf der tschechischen Geschichte?* *Ethnos-Nation*, 5, 1997.

připomněl, že Čelovský nedocenil pozitivní výsledky práce kritizovaných historiků Křena a Prečana v disentu, že je příliš přísný k chybám mládí a nechce uznat právo na omyly. Zároveň ale chápe Čelovského znechucení nad stavem dnešní společnosti a snahu hledat cestu k jeho zlepšení. „*Mnichovský syndrom se dotýká závažného a často choulostivého problému, s Německem a vedle Německa budeme žít a musíme najít způsoby soužití. Čelovský nás upozorňuje na možná nebezpečí a omyly. Soudím, že je lepší hledat v jeho slovech varování a obavy než je a priori odmítat a s autorem se nebavit.*“³⁵

Podobně kontroverzní ohlas zaznamenala publikace *Konec českého tisku?* vydaná v roce 2001, která ve druhém rozšířeném vydání z roku 2002 už vypustila ze svého názvu otazník. Má ještě zřetelnější charakter politické polemiky než publikace předchozí. Zamýšlí se nad otázkami svobody tisku a sleduje, jak se tiskový zákon České republiky, parlament a vláda staví k převodu českého tisku do rukou německých vlastníků, a zda a jak tento stav ovlivňuje neustrannost a objektivnost takového tisku. Uvádí konkrétní příklady autoritativního postupu německých vydavatelů vůči českým redaktorům, statistiku o vlastnických vztazích v českém tisku a svou korespondenci s ústavními činiteli a novináři. Ve druhém vydání tvoří větší část publikace odpovědi senátorů, poslanců, politiků, historiků, spisovatelů, akademiků a dalších osob, které požádal o vyslovení názoru na problematiku konce českého tisku, obsaženou v prvním vydání práce. Celkem takto oslovil všech 280 senátorů a poslanců Parlamentu ČR a 1060 dalších osob, písemně odpověděly 244 osoby a 223 odpovědi byly zveřejněny. K tomu lze připočítat ještě asi padesát recenzí a zpráv, které se objevily v tisku. Sotva u nás kdy byla podobně rozsáhlá kampaň, jež by si kladla za cíl zjistit názor čtenářů na nějakou knihu. Naprostá většina ohlasů se shodla na tom, že knížka Čelovského je varovná, burcuující, zasvěcená a objektivní. V recenzích v tisku se dále vyjádřili např. L. Vaculík, J. Hanzal, B. Kuras, J. Čulík, P. Hrubý, M. Kraus a mnoho dalších osobností. Nelze přehlédnout, že kromě neobvyklého zájmu *Britských listů* vyvolala kniha nadšené přijetí především v komunistickém tisku (*Haló noviny, Naše pravda*), který se jako bezmála jediný může pyšnit tím, že zůstal v českých rukou. Z přemíry recenzních hlasů vybíráme V. Buriana, který sice označuje knihu za pamflet plný provokativních a nespravedlivých formulací, zároveň ale tvrdí, že má smysl se jí zabývat, a to „nejen pro Čelovského ostatní

---

³⁵ HANZAL, J. *Bořivoj Čelovský, Mnichovský syndrom*. Český časopis historický, 96, 1998, č. 2, s. 461-462.

úctyhodné dílo, autorův pozoruhodný životopis či rozhled po světě“, ale má to smysl i tehdy, „kdyby některé jeho závěry zůstaly navždy nepřijatelné.“³⁶

Patří sem ještě kniha *Strážce Nové Evropy*, vydaná v roce 2002. Je to životopisný portrét protektorátního novináře Emanuela Vajtauera, který kolaboroval s nacisty a tajemně zmizel v posledních dnech války. Čelovský odkrývá všechny podoby svého smutně proslulého hrdiny: ctižádostivého doktora filozofie zkoumajícího záhady lidské duše, mimořádně talentovaného publicistu, který své schopnosti uplatňoval postupně v politickém táboře anarchistů, komunistů a národních socialistů, až dospěl k obhajobě politiky německých nacistů. Novinové články a veřejná vystoupení ukazují jeho propagandistické působení ve službách Moskvy i Berlína, vedené snahou po naplnění mocenských ambicí. Čelovský připomíná i osudy dalších prodejných novinářů z doby protektorátu a doplňuje knihu výběrem dobových článků. Přijetí práce bylo vesměs kladné, jen J. Brabec kritizoval autorovu nedostatečnou znalost komunistických reálií a J. Křížek odmítal některé autorovy analogie mezi tehdejší a dnešní dobou a zvláště mezi tehdejším a dnešním Německem jako příliš násilné.³⁷

Třetí tematický okruh tvoří šest prací o problematice **československého exilu**. Jde o téma, které Čelovský dobře zná z vlastních zkušeností, neboť se na exilovém hnutí aktivně podílel jak v Evropě, tak i později v Kanadě, i když většinou v jisté opozici vůči exilovému vedení. Dlouho prý však váhal, než se odvážil o exilu napsat první práci. Prvním zkušebním krokem v tomto směru se stala brožura *Ota Hora 1909/1997*, vydaná v roce 1998 u příležitosti pietního aktu uložení tělesných pozůstatků předního exilového pracovníka Oty Hory v Golčově Jeníkově. Obsahuje Horův stručný životopis, úryvky z jeho dopisů a z dopisů o něm, osobní vzpomínku Čelovského a fotografickou přílohu.

O nutnosti zpracovat dějiny exilu přesvědčila Čelovského až náhlá možnost využít Horovy pozůstalostní sbírky písemností, uložené v Kanadě. Z tisíců dopisů psaných v uprchlických lágrech vybral tři stovky tak, aby nezachycovaly jen politické elity, ale dávaly obraz o všech sociálních a společenských vrstvách uprchlíků. Název knihy „*Emigranti*“, vydané v roce 1998, je úmyslně v uvozovkách, aby tak jasně vynikl rozdíl mezi emigrací a exilem. Formou vzpomínek, dopisů a výslechových protokolů líčí průběh několika útěků z domova, podrobně zkoumá každodenní život uprchlíků v lágrech i mimo ně, zabývá se též politikou v lágrech a postavením studentů v exilu. Knihu doplňují

³⁶ BURIAN, V. *Mezi cizími monopoly a komunistickou honorací*. Literární noviny, 2002, č. 13, s. 5.

³⁷ BRABEC, J. *Knih o „prapodivném osudu“ Emanuela Vajtauera*. Literární noviny, 14, 2003, č. 30, s. 8; KRÍŽEK, J. B. *Čelovský o E. Vajtauerovi*. Masarykův lid, 2002, č. 4, s. 43.

obsáhlé archivní přílohy. Jde o stěžejní dílo pro každého, kdo se bude historií českého exilu zabývat. Shodli se na tom i recenzenti. Např. J. Hanzal ocenil náročnost identifikace uprchlíků i skutečnost, že autor se nevyhýbal ani svědectvím o rozporech mezi emigranty nebo zradě a selhání některých jedinců.³⁸

Podobná příležitost ke zmapování exilu se Čelovskému naskytl, když získal přístup do archivu Rady svobodného Československa, který se přestěhoval na Univerzitu Palackého v Olomouci. Ty doplnil dalšími písemnostmi z archivů v USA, které tam odejel prostudovat. Výsledná monografie pod názvem *Politici bez moci*, vydaná v roce 2000, sleduje okolnosti založení Rady svobodného Československa v únoru 1949, složení jejích orgánů, spory o kompetence a první krize, jež vedly k názorovému rozštěpení exilu. Všímá si podrobně především prvních let činnosti Rady a představuje názory exilu na státoprávní uspořádání budoucího Československa při soužití Čechů, Slováků a Rusínů a při řešení sudetoněmecké otázky. Ukazuje předpoklady, meze a možnosti působení československého exilu, který v politice velmocí mohl hrát jen druhořadou úlohu. Čelovský posuzuje činnost Rady věcnými argumenty, a třebaže v ní shledává řadu nedostatků a omylů, neopomene zdůraznit, že většina tehdejších představitelů československého exilu patřila k výkvětu obou národů. Také tato kniha patří k základním dílům o českém exilu. Za všechny výrazně kladné recenze uvádíme názor R. Kvačka, který uvítal, že „poúnorový československý exil se konečně stává historickým tématem“, a ocenil přístup Čelovského k jeho zpracování, neboť „k pochopení problematiky přidal vlastní exilové prožitky, zkušenosti a postoje a kritickou odbornost historika“.³⁹

Další prací z dějin exilu je životopisná monografie exilového novináře a básníka Lubora Zinka, nazvaná *Kopiník svobody* a vydaná v roce 2001. Poprvé odešel do exilu už v roce 1939 a po únoru 1948 odešel znovu, aby mohl pokračovat v boji za svobodu a demokracii. Jeho novinářský výkon nemá v exilu obdoby – napsal asi 6500 sloupků, úvodníků a esejí, z poloviny věnovaných studené válce. Monografie sleduje hlavní etapy jeho života až do devadesátých let a v příloze přináší výběr z jeho básní, epigramů i publicistiky. Podle recenze T. Zahradníčka představil Čelovský v portrétu Zinka české veřejnosti aktivního hrdinu, „zajímavý osud člověka, který nechtěl zůstat trpným

³⁸ HANZAL, J. *Svědectví o poúnorovém exilu*. Literární noviny, 1998, č. 41, s. 6.

³⁹ R. K. *Politici bez moci*. Český časopis historický, 99, 2001, č. 2, s. 393-394.

objektem událostí a názorně ukázal, že i v okamžiku globálního soupeření dvou supervelmocí má každý jednotlivec tolik moci, kolik si jí sám vezme“.⁴⁰

Historie kanadského exilu se svérázným způsobem týká práce *Moje střetnutí s rozvědkou StB*, vydaná v roce 2003. Na základě archivních materiálů státní bezpečnosti, k jejichž zpřístupnění dostal po desítkách žádostí konečně souhlas, vytváří Čelovský působivý obraz své fingované spolupráce s československou rozvědkou v Kanadě v letech 1958–1960. Popisuje okolnosti, za nichž se rozhodl vstoupit do výzvědných služeb Královské kanadské jízdni policie, aby rozkryl síť komunistické rozvědky v Kanadě, jež ohrožovala i exilové kruhy. Podařilo se mu předstírat zájem o spolupráci a hrát roli nespokojeného exulanta tak přesvědčivě, že byl přijat do služeb československé rozvědky a pověřován drobnými úkoly, jejichž plnění konzultoval s kanadskou rozvědkou i s Otou Horou, předním funkcionářem exilu. I když efektem jeho činnosti bylo jen umožnění odchodu jeho matky do exilu a vyhoštění několika komunistických agentů z Kanady, představuje podrobný popis Čelovského špionážní aféry významný doklad o formách a metodách práce komunistické rozvědky v Kanadě.

Prozatím poslední Čelovského položkou k historii exilu je pramenná edice dokumentů zachycujících dva seznamy československých uprchlíků, nacházejících se v táboře v Regensburgu v roce 1948. Pod názvem *Dva seznamy politických uprchlíků z roku 1948* ji v roce 2003 připravuje k vydání Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR v Praze.

Čtvrtý a poslední tematický okruh tvoří dvě práce, které se týkají **poválečného vývoje** v komunistickém Československu. Je to pro Čelovského poněkud netypická oblast zájmu, nicméně rozbor práce komunistické bezpečnosti se svým způsobem vztahuje též k exilové problematice, takže s ním byl již částečně obeznámen, když se rozhodl ukázat na příkladu smrti faráře Toufara zločinnost celého komunistického totalitního systému. Knížka pod názvem *Strana světí prostředky* vyšla v roce 2001. Nešlo mu v ní ani tak o detaily příběhu o zázraku či o mučednické smrti faráře Toufara, jako spíš o pohnutky tragédie a její pečlivě ukrývané pozadí, v němž nitky hýbající rukama krutých vyšetřovatelů ze státní bezpečnosti vedou až na nejvyšší místa stranického a státního aparátu, k ministru Čepičkovi a prezidentu Gottwaldovi. Vybral celkem 77 dokumentů ze stranických a bezpečnostních archivů, jež dokládají přípravu a první kroky proticírkevního tažení komunistického režimu po únoru 1948 a metody práce

⁴⁰ ZAHRADNÍČEK, Tomáš: *Dvě novinky Bořivoje Čelovského*. Lidové noviny, příl. Orientace, 1.12.2001, s. 22.

aparátu státní bezpečnosti, včetně martyria faráře Toufara ve valdické věznici i v Číhošti až po jeho mučednickou smrt. Nevyhýbá se při tom ani ožehavým osobním otázkám, dosavadními zpracovateli tématu spíše diskrétně zamlčovaným. Recenzenti sice naznačovali, že autor neodpověděl na klíčovou otázku po skutečných strůjcích „číhošťského zázraku“ a nevysvětlil blíže vztah církevních orgánů k Toufarově případu i k „číhošťskému zázraku“, nicméně většina ohlasů byla kladná. Např. R. Kvaček ocenil „neobyčejnou píli a zanícení“, s nimiž autor otevírá málo známé stránky poučivé historie, jako by cítil „zřejmě generační nutnost pokrývat je prvořadou dokumentací, byť nebyly vždy možnosti a čas ji detailně posoudit a interpretovat“.⁴¹

Poslední práce je věnována stručné biografii historika Josefa Hanzala, který v roce 2002 nečekaně zemřel. Pod názvem *Nezlomný duch* vyšla v roce 2003. Čelovský ji pouze uspořádal, texty o životě a díle Hanzalově napsali R. Kvaček, J. Dejmek a Z. Pouta. Připojena je polemika mezi J. Hanzalem a J. Peškem o Historickém klubu a jeho krizi a obsáhlé výbory z Hanzalova díla, jak z několika článků a projevů, tak z monografie o Pekařovi a z Cest české historiografie 1945–1989. Závěr tvoří převzatá bibliografie historického díla J. Hanzala.

Tvorba Bořivoje Čelovského po návratu do vlasti je obdivuhodná jak šíří tematického záběru, tak hloubkou a intenzitou zpracování témat. Rozsah vykonané práce odpovídá produkci menšího vědeckého ústavu, nikoliv činnosti jednoho člověka, navíc postiženého těžkou chorobou. Za oněch deset let Čelovský napsal a vydal osmnáct knih, přičemž se sám staral o pečlivý archivní výzkum, často v daleké cizině, pořizoval veškeré překlady dokumentů ze tří světových jazyků, sám texty psal a mnohokrát přepisoval, redigoval, korigoval a všestranně propagoval na nesčetných tiskových konferencích a autogramiádách. A také financoval vydání všech svých knih, věren svým ideám nezávislosti historikovy práce. Čelovský rovněž prokázal, že už není jen autorem jediné knihy, ač mimořádné kvality jeho prvotiny o mnichovské dohodě jsou dosud zjevné a zajistily mu světovou proslulost. Svým novým dílem se suverénně zařadil též mezi nejlepší a nejplodnější soudobé české historiky. Jeho práce se těší mimořádné čtenářské oblibě nejen pro svou vysokou odbornou úroveň, ale i pro důraz na hodnoty svobody a demokracie, o něž po celý svůj život aktivně usiloval.

---

⁴¹ KVAČEK, R. *Zločin systému a lidí*. Nové knihy, 2001, č. 19, s. 29.

BIBLIOGRAFIE PRACÍ BOŘIVOJE (BORISE) ČELOVSKÉHO:

1. Monografie:

- Das Münchener Abkommen 1938.* Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt 1958. 518 S.
(Institut für Zeitgeschichte, München, Quellen und Darstellungen zur
Zeitgeschichte Band 3).
- What Went on at the Soviet Embassy. An Analysis of a News Report.* Ottawa 1961. 8 p.
(Vydáno anonymně).
- Educational Aspects of a Changeover from the Imperial („English“) to the International
 („Metric“) System.* Ottawa 1963. 10 p. (Collaborator F. E. Whithworth).
- A Summary of the Characteristics of Unplaced Applicants and Trainees in Programme 5,
September 1965 and February 1966.* Ottawa, Department of Manpower and
Immigration 1967. 42 p.
- Stephanie von Hohenlohe. Sie liebte die Mächtigen der Welt.* München, Herbig Verlag
1988. 343 S. (Mitverfasser Rudolf Stoiber).
- Zlaté děčka.* Kronika klasy na přívozkém gymnáziu. Ostrava, Sfinga 1992. 133 s.
- Ta ženská von Hohenlohe.* Z anglického originálu *Roses-Twenty Red* přeložila Zuzana
Kulhánková. Ostrava, Sfinga 1993. 263 s.
- So oder so.* Řešení české otázky podle německých dokumentů, 1933-1945. Napsal, vybral
a přeložil Boris Čelovský. 1. vyd. Ostrava, Sfinga 1995. 543 s.; 2. vyd. Šenov u
Ostravy, Tilia 1997. 543 s.; 3. vyd. Šenov u Ostravy, Tilia 2002. 543 s.
- Šel jsem svou cestou.* Opava, Vade mecum 1996. 275 s.; v neupravené verzi publikováno
též v deníku *Moravskoslezský den* [Ostrava], 3.5.1996-12.10.1996 (60
pokračování, první dvě pod názvem *Šel jsem jinou cestou*).
- Mnichovský syndrom.* 1. vyd. Ostrava, Syndikát novinářů 1997. 220 s.; 2. vyd. Šenov u
Ostravy, Tilia 2000. 238 s.
- „Emigranti“.* Dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948.
Uspořádal a poznámkami opatřil Bořivoj Čelovský. Šenov u Ostravy, Tilia 1998.
398 s.
- Ota Hora 1909–1997.* Uspořádal Bořivoj Čelovský. Šenov u Ostravy, Tilia 1998. 30 s.
- Mnichovská dohoda 1938.* Z německého originálu přeložil Pavel Stránský. 1. vyd. Šenov u
Ostravy, Tilia 1999. 470s.
- Politici bez moci.* První léta exilové Rady svobodného Československa. Šenov u Ostravy,
Tilia 2000. 319 s.

- Strana světí prostředky.* Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy, Tilia 2001. 255 s.
- Nejlepší z nás.* Dvě vzpomínky Bořivoje Čelovského. Šenov u Ostravy, Tilia 2001. 96 s.
- Kopiník svobody.* Život a dílo nevšedního novináře. Šenov u Ostravy, Tilia 2001. 204 s.
- Konec českého tisku?* 1. vyd. Šenov u Ostravy, Tilia 2001. 86 s.; 2. přepracované a rozšířené vyd. pod názvem „*Konec českého tisku*“. Šenov u Ostravy, Tilia 2002. 316 s.
- Strážce Nové Evropy.* Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera. Šenov u Ostravy, Tilia 2002. 204 s.
- Nezlomný duch.* Historik Josef Hanzal 1934-2002. Uspořádal Bořivoj Čelovský. Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 113 s.
- Kdo navrátil se, neutíká.* Dovětek ke knize Šel jsem svou cestou. Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 158 s.
- Moje střetnutí s rozvědkou StB.* Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 197 s.
- Seznam politických uprchlíků z roku 1948.* Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky 2003. 262 s.

2. Rukopisné práce:

My Lives. Autobiography written for my children. Ottawa 1993. Kopie uložena v knihovně Zemského archivu v Opavě.

3. Studie a články:

- Lidová malba na skle ve Slezsku.* Slezský sborník, 46, 1948, s. 194.
- Poznámky ke kroměřížské výstavě.* Slezský sborník, 46, 1948, s. 290-291.
- Národopisné slavnosti v Myslivcově rodišti.* Slezský sborník, 46, 1948, s. 292-293.
- Pilsudskis Präventivkrieg gegen das nationalsozialistische Deutschland (Entstehung, Verbreitung und Widerlegung einer Legende).* Die Welt als Geschichte, 1954, s. 53-70.
- Vysídlenci ze Sudet a z ČSR.* Tribuna [Leyden], září-říjen 1955; neautorizovaný překlad „Die Umsiedler aus dem Sudetengebiet und aus der ČSR“. Quellen und Materialien. München, Sudetendeutsches Archiv 1958, s. 9.
- Akademická činnost dr. E. Beneše ve Spojených státech a Berlín.* Tribuna, srpen-září 1956, s. 7-8.

The Transferred Sudeten-Germans and Their Political Activity. Journal of Central European Affairs [Boulder, Colorado], 1957, p. 127-149; neautorizovaný překlad „Die umgesiedelten Sudetendeutschen und ihre politische Tätigkeit“. Quellen und Materialien. München, Sudetendeutsches Archiv 1958.

Emigranti a statistika. Naše hlasy [Toronto], leden 1958.

Edvard Beneš a postoupení Podkarpatské Rusi. Svědectví [Paříž], 2, jaro 1958, č. 1. Mnichov. Tribuna, listopad/prosinec 1958.

Czechoslovak Diplomacy Between The World Wars. Abstract of Papers. New York, Columbia University, September 1964, s. 39-40.

Problems of demand and financing. Continuing Training and Education during Working Life. Paris, OECD 1971, s. 139-153.

Jak jsme slavili Fučíka. Alternativa nova, 1, září 1994, č. 1, s. 4.

Dopis z druhého břehu. Alternativa nova, 1, říjen 1994, č. 2, s. 7.

Mnohé bylo jinak, ale nikoliv všechno naopak. Alternativa nova, 2, říjen 1995, č. 2, s. 3.

Co řekl Ferdinand Peroutka. Alternativa nova, 2, listopad 1995, č. 3, s. 3.

O jedné podobnosti (čistě nenáhodně). Alternativa nova, 2, únor 1996, č. 6, s. 3.

Český Einzelgänger v Kanadě. Alternativa nova, 2, květen 1996, č. 9, s. 3.

Otec „Yuhla“. František Uhlíř v poválečné emigraci. Těšínsko, 41, 1998, č. 4, s. 13-15.

K ochotě Sovětů poskytnout pomoc. Literární noviny, 2000, č. 53/1, s. 19 ; Kanadské listy, 2001, č. 3-4, s. 7.

Exilový básník české hroudy – agent StB? In: Český a slovenský exil 20. století. Brno 2002, s. 46-51.

Výstava k 2001 (kronika). Soudobé dějiny, 10, 2003, č. 1-2, s. 181-182.

4. Recenze:

Dienwiebel, H., Oberschlesische Schrotholzkirchen, Vratislav 1938. Slezský sborník, 46, 1948, s. 177.

400 Jahre Ursulineorden 1535-1935, Jeseník 1935. Slezský sborník, 46, 1948, s. 179.

Osvobozená země 1945-1947, Ostrava 1947. Slezský sborník, 46, 1948, s. 180-181.

Schlesien in der Zetwende, Vratislav 1942. Slezský sborník, 46, 1948, s. 181.

Ostrava - město uhlí a železa, Brno 1947. Slezský sborník, 46, 1948, s. 181-182.

Zlín Slezsku, Zlín 1947. Slezský sborník, 46, 1948, s. 182.

- Lacroix, Benoit, L'Humanisme des historiens du moyen-âge. Revue d'histoire de l'Amérique française, 1951, s. 444.*
- Madariaga, Salvador de, The Rise of the Spanish American Empire; The Fall of the Spanish American Empire, London 1947. Revue d'histoire de l'Amérique française, 1953, s. 332.*
- Sieber, Eduard, Kolonialgeschichte der Neuzeit, Bern 1949. Revue d'histoire de l'Amérique française, 1953, s. 25.*
- Zajímavá kniha. [Pogats, Erich, Ihr Zwingt die Flüsse nicht, Stuttgart 1957]. Sklizeň [Hamburg], duben 1958, s. 11-12.*
- Československé legie na Rusi. [Fic, Miroslav Viktor, The Origin of a Conflict between the Czechoslovak Legion and the Bolsheviks, Chicago 1958; Polák, František, Masarykovy legie v boji proti Sovětům, New York 1957]. Sklizeň, červen 1958.*
- Jakschovo zúčtování. [Jaksch, Wenzel, Europas Weg nach Potsdam, Stuttgart 1958]. Tribuna, červenec-srpen 1958, s. 11-14.*
- Kennan, George F., The Decision to Intervene, Princeton 1958. Sklizeň, září 1958, s. 12-14.*
- Wiesenthal, Simon, Justice, Non Vengeance, London 1989. Alternativa nova, 1, říjen 1994, č. 2, s. 7.*
- Dějiny Ostravy, Ostrava 1993. Alternativa nova, 1, leden 1995, č. 5, s. 7.*
- Fučík, Julius, Reportáž psaná na oprátce; první úplné, kritické a komentované vydání, Praha, Torst 1995. Alternativa nova, 2, říjen 1995, č. 2, s. 3.*
- Josef Hanzal, Josef Pekař. Život a dílo, Praha 2002. Český časopis historický, 101, 2003, č. 1, s. 145-147.*

5. Publicistika:

- Kdo je to osobnost? Naše anketa o tom. Návrat [Paříž], 1949/1950, č. 4, s. 1.*
- Neposílejte je na smrt. Návrat, 1949/1950, č. 5/6.*
- Massacres étudiants en Tchécoslovaquie. Le Quartier Latin [Montreal], 17.11.1950.*
- Nuances sur le communisme. Le Quartier Latin, 19.1.1951.*
- Les États-Unis et la guerre. Le Devoir [Montreal], 17.8.1951.*
- En dehors de chez nous. Le Quartier Latin, 23.11.1951.*
- La paix: repos entre deux rondes. Le Quartier Latin, 14.12.1951.*
- Le travail de l'Institut d'histoire. Le Quartier Latin, 21.3.1952.*
- Otevřený dopis Ferd. Peroutkovi. New Yorkské Listy, 2.7.1956.*

Když neví co psal včera. Naše hlasy [Toronto], 14.10.1957.

Emigranti a statistika. Naše hlasy, 11.1.1958.

Dr. Čelovský odpovídá. Bohemia, květen 1958.

Dr. Boris Čelovský pravuje. Bohemia, září 1958.

Czechoslovakia in the 1930s. Chicago Daily Tribune, 22.11.1958.

A Musical Succes Story. Saturday Night [Toronto], 28.5.1960.

No Half Members. Time. 21.10.1974.

The EEC. Globe and Mail [Toronto], 27.10.1979.

Kent Report. Globe and Mail, 27.8.1981.

Letter from a Bureaucrat. Ottawa Magazine, May 1982, p. 91-92 (Changing partners); June 1982, p. 69-70 (The press gallery bash); July 1982, p. 61-62 (Head hunting on the hill); August 1982, p. 91-92 (Qui vivra, verra). Pseudonym Ernest Gulliver.

Rockliffe file. The Toronto Sun, 25.2.1985. Pseudonym Douglas Fischer.

The Article's Purpose. Globe and Mail, 23.11.1985.

Kristallnacht response. Globe and Mail, 23.11.1988.

Book deserves better. Citizen, 26.3.1997.

Je to jen věc vkusu? Svoboda, 28. 6. 1997, s. 4.

O nezávislosti českého tisku. Haló noviny, 23.8.1999.

Osmdesát procent tisku v cizích rukou. Haló noviny, 22.9.1998.

České noviny v rukou Němců. Český dialog, 1999, č. 6.

Čeští historici jsou spoluodpovědní za smutný stav našeho národa. Lidové noviny, 24.11.1999.

Nezbývá, než abych si posteskl sám. Komentář hosta. Svoboda, 22.1.2000, s. 4.

Pět tisíc marek není dost. Z redakční pošty. Právo 5.4.2000.

Peněžní odměna za podíl na úkladné vraždě. „Víra v pravdu, spravedlnost a čestnost pomůže překonat zlé,“ povzbuzovala Milada Horáková své přátele. Svoboda, příl. Víkend 20.5.2000.

Jakschův článek pro Tribunu. Lidové noviny, příl. Orientace, 5.8.2000.

Z vašich dopisů. Haló noviny, 10.8.2000.

Kdo jsou sudetští Němci. Národní osvobození, 2000, č. 21, s. 6.

Tři otázky ke Collegiu Carolinu. Právo, 25.10.2000.

Dětem dávali vlastenecká jména. Zastavený čas. Svoboda, 23.3.2001.

Zahrabán spolu se slonem, který posel v zoo či cirkusu. Den, 31.3.2001.

Německé pohostinství. Masarykův lid, květen 2001, s. 29-30.
Konec národních médií? Národní osvobození, 2001, č. 8, s. 6.
Dovolte mi,... Literární noviny, 2002, č. 14, s. 2.
Když to kváká jako kachna, je to kachna. Respekt, 2002, č. 17, s. 20.
To víte, že čtete v ČR německé noviny? Britské listy, 6.5.2002.
Němci měli kolektivní odpovědnost za válečné zločiny. Britské listy, 9.5.2002.
Kdo patřil k eráru? Lidové noviny, 8.8.2002.
Deník Impuls čtenáře zaujal. Impuls, 15.5.2003.
Nepodložené spekulace. Lidové noviny, 17.5.2003.

OHLASY DÍLA B. ČELOVSKÉHO:

1. Recenze a zprávy o knihách:

Das Münchener Abkommen 1938. Stuttgart 1958.

Recenze:

JÄCKEL, Eberhard: *Das Jahr von München*. Boris Celovsky, *Das Münchener Abkommen 1938*. Bücher-Kommentare [Berlin], I. Quartal, 15.3.1958.

NEUWIRTH, Hans: *Der verkannte Auftrag des Instituts für Zeitgeschichte*. Notwendige Betrachtung zu einer Neuerscheinung. Bayern-Kurier, 22.3.1958.

ROMMENHOELLER, F. G.: *Geschichtswissenschaft im Zwielight*. Zu einem Buch, herausgegeben von Institut für Zeitgeschichte in München. Volksbotte, Nr. 12, 22.3.1958.

HOFBAUER, Hans: *Beneschs Nachwuchs*. Der Sudetendeutsche, 22.3.1958.

DIETZ, Hans: *München besiegelte das Schicksal Europas*. Zur Geschichte des Münchener Abkommens von 20. September 1938. Allgemeine Zeitung [Stuttgart], 26.3.1958.

J. M.: *Boris Celovsky, Das Münchener Abkommen 1938*. Rheinischer Merkur, 28.3.1958.

MÜHLBERGER, Josef: *Beiträge zur Klärung des europäischen Geschichtsbildes*. Neue Württembergische Zeitung [Göppingen], 22.4.1958.

KRAUSNICK, Helmut: *Geschichtswissenschaft im Zwielight*. Volksbotte, 10.5.1958.

RABL, Kurt: *Ein umstrittenes Buch über die sudetendeutsche Frage*. Die Brücke [München], 10.5.1958.

- TESSTHALER, Josef /Heinrich Kuhn/: *Munich Agreement 1938*. Sudeten Bulletin, Nr. 5, květen 1958.
- ECKARDT, Wilhelm: *Boris Celovsky, Das Münchener Abkommen von 1938*. Deutsche Press-Agentur [Hamburg], 19.6.1958.
- F. R.: *Viel Lärm um Zeitgeschichte. Ein Tscheche schreibt über das Münchener Abkommen von 1938*. Deutsche Zeitung und Wirtschaftszeitung, 25.6.1958, Nr. 50.
- H. S.: *Das Münchener Abkommen*. Ost-West-Kurier [Frankfurt a.M.], Juni 1958.
- BACH, Otto: *Europas Weg nach Potsdam*. Die politische Tragödie im Lichte historischer Forschung. Telegraf, 13.7.1958, Nr. 160/13.
- Das Münchener Abkommen 1938*. Foreign Affairs [Washington, D. C.], July 1958, p. 686.
- SETHE, Paul: *Überschattet von Trauer*. Die Welt [Hamburg], 2.8.1958.
- chz: *München 1958*. Stuttgarter Nachrichten, 19.8.1958.
- E. D. /Ernst Deuerlein/: *Das Münchener Abkommen 1938*. Schwäbische Landeszeitung [Augsburg], 29.8.1958.
- OPPEN, B. Ruhm von: *Vor 20 Jahren: Münchner Abkommen*. Süddeutsche Zeitung, 13.9.1958.
- „München“ – *am eigenen Leibe erlebt*. Ein tschechischer Historiker berichtet. Hamburger Abendblatt, 27.9.1958, Nr. 225, S. 33.
- BITZER, Eberhard: *Die Schuld der europäischen Diplomatie*. Neue Beiträge zur Diskussion über das Münchener Abkommen. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 29.9.1958, Nr. 225.
- NEUWIRTH, Hans: *Um das Münchener Abkommen*. Ostbrief, Monatsheft der Ostdeutschen Akademie, September 1958.
- OPRŠAL, Pavel: *Tvoříme pro Československo*. Boris Čelovský, Das Münchener Abkommen von 1938. Tribuna, září-říjen 1958.
- J. R.: *Historik mnichovské konference*. Tribuna, září-říjen 1958, s. 14-15, leden-únor 1959, s. 13-14.
- Twenty years after*. Boris Čelovský: Das Münchner Abkommen von 1938. Times Literary Supplement, 3.10.1958.
- HUPKA, Herbert: *Schuld und Schicksal im Donauraum*. Das Münchener Abkommen im Spiegel der jüngsten Geschichtsschreibung. Die Zeit [Hamburg], 10.10.1958.
- BORSCH, Alhard von der: *Der Mißbrauch des Selbstbestimmungsrechts*. Mannheimer Morgen, 10.10.1958.
- PROCHÁZKA, Theodor: *Nová kniha o Mnichově*. Sklizeň, r. 6, č. 10(70), říjen 1958.
- BRÜGEL, J. W.: *Nová kniha o Mnichově*. Demokratie a socialismus [Londýn], říjen 1958, č. 39, s. 19-21.

- SOJÁK, Vladimír: *Falšující kniha o Mnichovu*. Mezinárodní politika, 1958, č. 10, s. 664-666.
- WATT, D. C.: *Munich Reappraised*. Das Münchener Abkommen von 1938. History Today [London], November 1958.
- Celovsky, Boris, *Das Muenchener Abkommen 1938*. International Review of Social History, Vol. 3, 1958, p. 330.
- DRESLER, Jaroslav: *Vědecký spis a politický pamflet*. Dvakrát o naší tragédii. České slovo [Mnichov], 12.12.1958.
- Nová kniha o Mnichově*. Naše hlasy, Vol. 5, No 4(162), 31.1.1959.
- BRUEGEL, J. W.: *Letters to the Editors*. Munich. History Today, January 1959, p. 65.
- BRUEGEL, J. W.: *Ein neues Buch über München 1938*. Forward-Vorwärts [Toronto], Jahrg. 11, Jänner 1959, No. 8.
- BRÜGEL: J. W.: *Versailles - München - Potsdam*. Die deutsch-tschechischen Beziehungen im Wandel der jüngsten Zeit. Neue politische Literatur [Stuttgart-Düsseldorf], 1959, Nr. 1, S. 2-20.
- WATT, D. C.: *Letters to the Editors*. Mr. Watt writes. History Today, January 1959, p. 65.
- LAFFAN, R. G. D.: *Second World War and its Origins*. Das Münchener Abkommen von 1938. International Affairs, Vol. 35, January 1959, No. 1.
- ODLOŽILÍK, Otakar: *Čelovský, Boris, Das Münchener Abkommen von 1938*. Journal of Central European Affairs, January 1959, p. 439-441.
- JOSTEN, Josef: *Dílo Borise Čelovského*. Čechoslovák [Londýn], 13.3.1959.
- JOSTEN, Josef: *Historie Mnichova*. Čechoslovák [Londýn] 20.4.1959.
- JACKSCH, Wenzel: *Die Einseitigkeiten des Herrn Celovsky*. Selbstimmung mit Widerhaken. [Die Brücke(?), květen 1959 (?)].
- Boris Celovsky, Das Münchener Abkommen von 1938*. Gewerkschaftliche Monatshefte [Köln], Mai 1959.
- ŠKVOR, Jiří: *Významná práce dr. B. Čelovského*. Naše hlasy, 14.9.1959.
- ŠNEJDÁREK, Antonín: *Mnichov očima emigranta*. Československý časopis historický, 8 (58), 1960, č. 2, s. 202-209.
- Die Sudetenkrise*. Eine fragwürdige Darstellung. Die politische Meinung [Bonn], Januar 1962.
- Zprávy:*
- Ganz Deutschland Grenzland*. Wenzel Jacksch sprach bei der SL-Bezirksgruppe Oberbayern. Der Sudetendeutsche, Jg.11. Nr. 18, 3.5.1958.
- Kritik an Zeitgeschichte-Institut*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 5.5.1958, Nr. 103.

Der Vorsitzende der GB-Fraktion... Bayerische-Staatszeitung [München], 9.5.1958.

G.R.: *Der BHE und die Geschichtsforschung.* Die Allgemeine Sonntagszeitung [Würzburg], 11.5.1958.

Der GB-Fraktionsvorsitzende... Donau-Kurier [Ingolstadt], 12.5.1958.

Gegen Institut für Zeitgeschichte. Bamberger Volksblatt, 13.5.1958.

Das von dem tschechischen Autor Dr. Celovsky herausgegebene Buch... Traunsteiner Wochenblatt, 14.5.1958.

„Meine Parteifreunde müssen in die SL“. Wenzel Jaksch auf der Jahreshauptversammlung der SL Oberbayern. Sudetendeutsche Zeitung, Nr. 18, 3.5.1958.

WERNER, Karl Ferdinand-TRAUTZ, Fritz: *Angriffe auf Celovsky.* Frankfurter Allgemeine Zeitung, D-Ausgabe, 21.5.1958, Nr. 16.

KUHN, Heinrich: *Antideutsche Geschichtsklitterung.* Die wissenschaftliche Methodik des Tschechoslowakismus. Sudetendeutsche Zeitung, Mai 1958.

Celovsky unter der Lupe. Sudetendeutsche Zeitung, 28.6.1958.

ANSORGE, H.: *Leser schreiben an die ASZ.* Der BHE und die Geschichtsremorm (Nr. 19/1958). Die Allgemeine Sonntagszeitung, 6.7.1958.

Celovsky, Boris, Das Münchener Abkommen 1938. Das Antiquariat [Wien], 6.7.1958.

Hlas s druhého břehu. Tribuna, červenec-srpen 1958.

BECHER, Walter: *Beiträge zur Zeitgeschichte.* Frankfurter Allgemeine Zeitung, D-Ausgabe, 4.8.1958.

PROSS, Harry: *Zeitschriften-Rundschau.* Deutsche Rundschau, September 1958, Nr. 9.

Boris Celovsky, Das Münchener Abkommen. Der Europäische Osten, September 1958.

Z: *V Německu o Mnichově po 20 letech.* Čechoslovák, 10, č. 38, 10.10.1958.

PROCHÁZKA, Theodor: *Nová kniha o Mnichovu.* Sklizeň [Hamburg], říjen 1958.

Celovsky, Boris, Das Münchener Abkommen 1938. Literaturanzeiger f. d. allgemeine wissenschaftl. Schrifttum. Herbstaussgabe 1958, Nr. 3.

Das Münchener Abkommen. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 30.1.1959.

Celovsky nicht objektiv. Sudetendeutsche Zeitung, 1.2.1959.

LOCHER, N.: *Několik poznámek ke knize „Der Weg nach Potsdam“.* Sklizeň, únor 1959.

HAVLÍK, Prokop: *O krajanech a přátelích.* Nový domov, 12.1959.

(U/J): *Dílo Borise Čelovského.* Čechoslovák, 13.3.1959.

Völker im Donauraum. Aufstieg und Niedergang. Wochenbeilage der Oberösterreichischen Nachrichten, 16.5.1959.

(R): *Wenzel Jaksch...* Čechoslovák, 22.5.1959.

Historik mnichovské konference. Tribuna, leden-únor 1959.

BOSL, Karl: *Gründung, Gründer, Anfänge des Collegium Carolinum in München.* 25 Jahre Collegium Carolinum, München, 1956-1981. München 1981, S. 35.

Stephanie von Hohenlohe. Sie liebte die Mächtigen der Welt. München 1988. (Mitverfasser Rudolf Stoiber).

Recenze:

GOGGENBERGER, H.: *Ihre Macht waren die Mächtigen dieser Welt.* Biographie der Stephanie von Hohenlohe. Kurier [Wien], 7.3.1988.

LEITENBERGER, Ilse: *Politische Emissärin im Zwielficht.* Der obskure Lebenslauf einer Wienerin. Die Presse, 30.4./1.5.1988.

SCHILLER, Wolfgang: *Hitlers liebe Prinzessin.* Pirmasenser Zeitung 28.5.1988.

ASSOR, Reuven: *Eine schillernde Gestalt in dunkler Zeit.* Israel Nachrichten [Tel Aviv], 3.8.1988.

STEHLE, Hansjakob: *Sie machte die Mächtigen schwach...* Das aufregende und abenteuerliche Leben der Prinzessin Stephanie von Hohenlohe. Die Zeit, 1988, Nr. 41, 7.10.1988.

ANDRAE, Friedrich: *Stephanie von Hohenlohe.* EKZ [Reutlingen], 1988, Nr. 12.

Zprávy:

Eine aufregende Frau. Bunte Wien, 30.3.1988.

Eine flott zu lesende Biographie [...]. AZ [Nürnberg], 15.4.1988.

Stephanie von Hohenlohe. Sie liebte die Mächtigen der Welt. Wetzlauer Neue Zeitung 2.5.1988; Neue Zeit [Graz], 6.5.1988; Heilbrunnae Stimme, 21.5.1988.

Sie liebte die Mächtigen: Stephanie von Hohenlohe. Mittelbayerische Zeitung [Regensburg], 4.5.1988.

Stephanie von Hohenlohe. Neue Illustrierte Wochenschau [Wien], 5.5.1988.

W. R.: *Das kaum glaubliche Leben der Nazi-Prinzessin Stephanie von Hohenlohe.* Coburger Tageblatt, 25.5.1988.

rc: *Außergewöhnlicher Lebenslauf.* Die Neue Ärztliche [Frankfurt a.M.], 30.5.1988.

g.s.: *Auf glattem Parkett.* Samstag [Wien], 4.6.1988, Nr. 23.

Ein aufregendes Leben. Schwarzwaldler Bote, 4./5.6.1988.

LEONHARDT, Klaus: *Dame der Gesellschaft.* Bergedorfer Zeitung, 1. 7. 1988.

Die Prinzessin und der Diktator. Landezeitung für die Lüneburger Heide, 9./10.7.1988.

Biographisches gefällig? [...] Abendzeitung [München], 22.7.1988.

SCHRAMM, Ursula: *Sie liebte die Mächtigen der Erde*. Stoiber/Celovsky: „Stephanie von Hohenlohe“. Die Rheinpfalz, 26.9.1988.

Bücher für Sie: Biographien, Stephanie von Hohenlohe von Rudolf Stoiber und Boris Celovsky. Das Neue Blatt, 2.11.1988, Nr. 45.

HEINZMANN, Erhard: *Frau mit Beziehungen zur großen Welt*. Ungewöhnlicher Lebenslauf eines Leichten Wiener Mädels ist eine aufregende Lektüre. Domanu Kurier [Ingolstadt], 9.11.1988.

HACKERMÜLLER, Rotraut: *Stoiber, Rudolf – u. Boris Celovsky*. Stephanie von Hohenlohe. Erwachsenenbildung in Österreich, 1988, Nr 41.

Abteilung weibliche Biographien; Dichterinnen. Wissenschaftlicher Literaturanzeiger, 1988, Nr. 1.

WERNER: *Stoiber, Rudolf u. Boris Celovsky: Stephanie von Hohenlohe*. Borromäusverein, St. Michaelsbund 1988, Nr. 1; Oberösterr. Borromäusverb. [Salzburg], 1989, Nr. 1.

Rudolf Stoiber/Boris Celovsky, Stephanie von Hohenlohe. Wochenblatt [Reutlingen/Tübingen], 5. 1. 1989.

at: *Rudolf Stoiber und Boris Celovsky: „Stephanie von Hohenlohe.“* Main-Echo [Aschaffenburg], 26.1.1989.

Stephanie von Hohenlohe. Die Fracke [Wien], 3.2.1989.

Die Liebe und die Mächtigen. Hörzu, 24.2.1989, Nr. 9.

Stephanie von Hohenlohe. Magazin für die Frau [Wien], 8.8.1989.

Rudolf Stoiber/Boris Celovsky, Stephanie von Hohenlohe. „Horizonte“. Verband d. Prostituierten Österreichs, 1989, Nr 3.

Stephanie von Hohenlohe. Austrian Information [New York], Vol. 41, No. 5.

Zlaté děčka. Kronika klasy na přívozkém gymnáziu. Ostrava 1992.

Recenze:

ŠULEŘ, Oldřich: *Důvěrné dialogy* č. 113. Moravskoslezský den, 18.7.1992.

VÁGNER, Ivan: *Kronika ztracené generace*. Zemědělské noviny, 27.8.1992.

Zprávy:

(mrz): *Tajemství Sfingy*. Telegraf, 4.7.1992.

Ta ženská von Hohenlohe. Ostrava 1993.

Recenze:

-rch-: *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Věcné historicko-detektivní pátrání po úloze jedné z šedých eminencí světové politiky. Ostravský večerník, 23. 6. 1993.

-lk- /Libor Knězek/: *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Knižná revue, 1994, č. 2, 2.2.1994, s. 7.

HARNA, Josef: *Boris Čelovský, Ta ženská von Hohenlohe*. Český časopis historický, 92, 1994, č. 2, s. 385.

Zprávy:

(kk): *Velmi lehká kněžna*. Slovo na neděli, 16.4.1994.

So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů, 1933-1945. 1. vyd. Ostrava 1995; 2. vyd. Šenov u Ostravy 1997; 3. vyd. Šenov u Ostravy 2002.

Recenze:

DURČÁK, Josef: *Česká otázka podle německých dokumentů*. Národní osvobození, 1995, č. 22, s. 6.

PUTÍK, Jaroslav: *Tak, nebo tak*. Literární noviny, 1995, č. 51/52, s. 8.

VŠETIČKA, František: *Velmi potřebná kniha*. Alternativa nova, 2, říjen 1995, č. 4, s. 3.

BOČEK, Jaroslav: *Tak či tak aneb Češi a Němci*. Právo, 11. 1. 1996.

BURIAN, Michal–UHLÍŘ, Jan B.: *Ne každý dokument dobře ilustruje dějinné přeryvy*. Mladá fronta DNES, 19.4.1996, s. 19.

HOŘENÍ, Zdeněk: *Mohli jsme mít plné kapsy marek...* Historik-emigrant odpovídá mladému pražskému taxikáři a jeho vrstevníkům knihou *So oder so*. Naše pravda, 7, 1996, č. 33, s. 6.

UHLÍŘ, Jan Boris: *K pokusu o dokumentaci německo-českých vztahů v období 1939-1945*. Historie a vojenství, 45, 1996, č. 4, s. 188-191. [Odpověď viz ČELOVSKÝ, Boris: *Příspěvek k debatě o řešení české otázky*. Tamtéž, č. 4, s. 134-137.]

POSPÍŠIL, Jiří: *Čelovského knížka o německém řešení české otázky*. Českokanadský historik cituje 760 významných dokumentů z archívů v Německu, USA i Izraeli. DEN, 17.4.1997.

GEBEL, Ralf: *Čelovský, Boris: So oder so*. Bohemia, Band 38, 1997, s. 440-442.

Zprávy:

CHUCHMA, Josef: *Které knihy se nejlépe prodávají*. Mladá fronta DNES, 3.5.1995.

Neuerscheinung: Boris Čelovsky: So oder so. Sudetendeutsche Zeitung, 8.9.1995.

Novinka: Boris Čelovský: So oder so. Literární noviny, 12. 9. 1995.

Novinka: Boris Čelovský: So oder so. Mladá Fronta Dnes, 12.9.1995.

Novinka: Boris Čelovský: So oder so. Lidové noviny, 14.9.1995, s. 2.

Novinka: Boris Čelovský: So oder so. Alternativa nova, 2, říjen 1995, č. 2.
VRABEC, Václav: *Pomůcka k česko-německému dialogu. Nové knihy, 1995, č. 45.*
Neuerscheinung: Boris Čelovský: So oder so. Bohemia, Band 36, 1995.
-Gs- /GRUS, Milan/: *Mnichov 1938 – memento mori! Národní osvobození, 1996, č. 19, s. 2.*
Vy, Češi, máte dvě možnosti. Hitler nad rakví Heydricha 9. června 1942. Špígl, 9.6.1997.
KRATOCHVÍL, Miroslav: *Emoce versus fakta. Haló noviny, 10.11.1997, s. IV.*
ZEMAN, Pavel: *Viděno z druhé strany. Reflex, 1997, č. 10, s. 19.*
Historie: ČELOVSKÝ, Boris: So oder so. Nové knihy, 27.5.2002.

Šel jsem svou cestou. Opava 1996.

Recenze:

BOČEK, Jaroslav: *Nevšední paměti tvrdohlavého Slezana. Právo, 16.12.1996.*
VŠETIČKA, František: *Vzpomínky Bořivoje Čelovského. Literární noviny, 1997, č. 22, s. 5.*

Mnichovský syndrom. 1. vyd. Ostrava 1997; 2. vyd. Šenov u Ostravy 2000.

Recenze:

KLADINA, Pavel: *Nová kniha o česko-německých vztazích. Den, 9.10.1997.*
GRUS, Milan: *Stále nás zasahuje stín Mnichova. Národní osvobození, 1997, č. 22, s. 6.*
ŠEBESTÍK, Ivo: *Čelovského nespravedlivá, ale užitečná kniha. Mnichovský syndrom je neodolatelný pocit příchylnosti obětí násilného aktu k jeho pachatelům – tvrdí motto. Svoboda, 8. 11. 1997, příloha Víkend, s. I.*
VŠETIČKA, František: *Knihy o Mnichovu vrhá na starý problém nový pohled. Hanácké noviny, 29.11.1997.*
NĚMEČEK, Tomáš. *Všichni se dají koupit. Syndikát novinářů varuje před německým nebezpečím. Respekt, 1997, č. 41, s. 4. [Odezva PREČAN, Vilém: Nemám se zač stydět. Tamtéž, č. 42, s. 19.]*
ROESER, Matthias: *Ausverkauf der tschechischen Geschichte? Ethnos-Nation, 5, 1997.*
ČERMÁK, Josef: *Bořivoj Čelovský: Nepoplatný hlas. Satellite (Toronto), 8.1.1998.*
HANZAL, Josef: *Bořivoj Čelovský, Mnichovský syndrom. Český časopis historický, 96, 1998, č. 2, s. 461-462.*
ŠAJTAR, Jaroslav: *Čelovského varování. Reflex, 2000, č. 11 (16.3.2000).*
POKORNÝ, Jindřich: *Historie učitelka života anebo služka ve vyšších podlažích? Mnichovský syndrom Bořivoje Čelovského a naše současné dějepisectví. Revolver Revue, 9, 2002, č. 22, s. 8-17.*

Zprávy:

Bořivoj Čelovský, *Mnichovský syndrom*. Respekt, 1997, č. 37.

CHUCHMA, Josef: *Které knihy se nejlépe prodávají*. Mladá fronta Dnes, 9.10.1997, s. 19.

Výběr: *Bořivoj Čelovský, Mnichovský syndrom*. Právo 23.10.1997.

Dokumenty k nemecko-českým vztahom. Literárny týždenník, r. 10, č. 51/52, 18.12.1997, s. 13.

(fk-jm): *Domácí kronika*. Literární noviny, 1997, č. 44, s. 5.

amk: *Mnichovský syndrom*. Haló noviny, 10.1.1998

Historie: Bořivoj Čelovský, Mnichovský syndrom. Lidové noviny, 29.1.2000.

(jan): *Redaktor a historik podepisovali*. Den, 29.1.2000.

Kniha Bořivoje Čelovského Mnichovský syndrom. Druhé, doplněné vydání. Lidové noviny, 4.2.2000.

Bořivoj Čelovský, Mnichovský syndrom. Literární noviny, 23.2.2000.

„Emigranti“. Dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948. Šenov u Ostravy 1998.

Recenze:

BORÁK, Mečislav: *Vychází stěžejní dílo o českém exilu*. Den, 8.9.1998.

HRUBAN, Zdeněk: *Emigranti*. Hlas národa, 14.11.1998; též *Nový domov*, 21.11.1998; *Zprávy SVU (Společnosti pro vědy a umění)*, Vol. 41, 1999, No. 2, s. 20-21.

PACNER, Karel: *První kniha, která přibližuje strasti v uprchlických táborech pro emigranty*. Mladá fronta DNES, 24.11.1998; též *Kanadské listy*, vol. 23, 1999, č. 1-2.

VŠETIČKA, František: *Bořivoj Čelovský nahlíží do světa emigrantů*. Mladá fronta Dnes, 29.1.1999, příl. Střední Morava, s. 3.

GRUS, Milan: *Z historie pouňorového exilu*. Národní osvobození, 1998, č. 23, s. 6.

HANZAL, Josef: *Svědectví o pouňorovém exilu*. Literární noviny, 1998, č. 41, s. 6.

rk /Robert Kvaček/: *Krátce*. Nové knihy, 1998, č. 41, s. 3.

NEUDORFLOVÁ, Marie L.: *Emigranti*. Recenze knihy Bořivoje Čelovského. Polygon, 3, 1999, s. 71; pod názvem „*Názor z Kanady*“ též *Národní osvobození*, 1999, č. 10, s. 6.

Zprávy:

(sab) /Svatava Baďurová/: *A zahraje Ondřejnica*. Dnes v malebném zákoutí Beskyd slaví B. Čelovský vydání knihy *Emigranti*. Svoboda, 12. 9. 1998.

(sab) /Svatava Baďurová/: *Uvede Emigranty*. Zítřa se můžete setkat se spisovatelem a čerstvým jubilanem B. Čelovským. Svoboda, 14.9.1998.

(ty) /Miroslav Tyrlík/: *Čelovský čeká své čtenáře v Artforu*. Moravskoslezský den, 16.9.1998.

ŠEBESTÍK, Ivo: *Vy nám, exulantům, nerozumíte*. Čelovského soubor dopisů politických uprchlíků z prvních let po únoru 1948. Svoboda, 17.9.1998.

MARKOVÁ, Drahomíra: *Kniha o emigrantech*. Haló noviny, 25.9.1998, s. 5.

Historie: Bořivoj Čelovský, Emigranti. Lidové noviny, 26.9.1998.

Čelovský, Bořivoj: Emigranti. Nové knihy, 21.10.1998.

Knihy. Bořivoj Čelovský, „Emigranti“. Katka, 1998, č. 43.

Bořivoj Čelovský, Emigranti. Informační bulletin Československého ústavu zahraničního, 1999, č. 4.

Mnichovská dohoda 1938. Z německého originálu přeložil Pavel Stránský. Šenov u Ostravy 1999.

Recenze:

BORÁK, Mečislav: *Vychází kniha o mnichovské dohodě, kterou odmítla KSČ i sudetští Němci*. Pohled historika do zákulisí dějin naší státnosti. Moravskoslezský den, 16.9.1999.

ŠEBESTÍK, Ivo: *Smiřoval jsem se s minulostí*. Čelovský: Nic z toho nevyžaduje, abych musel něco opravovat či měnit. Svoboda, 22.9.1999.

ZEMAN, Pavel: *Čelovského Mnichov je aktuální i po jedenačtyřiceti letech*. Lidové noviny, 6.11.1999, příl. Orientace, s. 2.

UHLÍŘ, Jan B.: *Slabost, strach a neschopnost dláždily cestu k Mnichovu 1938*. Mladá fronta, 6.10.1999.

VŠETIČKA, František: *Je to historik vysoké třídy*. Literární noviny, 1999, č. 51-52, s. 8. 22.12.1999.

KVAČEK, Robert: *Kniha, kterou jsem měli znát už dávno*. Nové knihy, 39, 1999, č. 37, s. 1.

UHLÍŘ, Jan B.: *Čelovský, Bořivoj: Mnichovská dohoda 1938*. Soudobé dějiny, VI, 1999, č. 4, s. 639-640.

HAUNER, Milan: *Bořivoj Čelovský, Mnichovská dohoda 1938*. Americké listy, 20. 4. 2000.

HAUNER, Milan: *Velice záslužné dílo vyšlo česky téměř po 50 letech. Ale co dále?* Nový domov, 6. 5. 2000.

HAUNER, Milan: *Mnichovská dohoda 1938*. Dějiny a současnost, 2000, č. 3, s. 63-64.

Mnichovská dohoda 1938. World War II, website: valka.kgb.cz, 2.10.2001.

Zprávy:

Mnichovská dohoda 1938, kniha Bořivoje Čelovského, konečně vyšla česky. Právo 14.9.1999.

POPKOVÁ, Táňa: *O historii Mnichovské dohody*. Dnes bude křest knihy na stále aktuální téma. Den, 16.9.1999.

ŠEBESTÍK, Ivo: *Opět je velice dobře, že ta kniha vyšla*. Glosa. Svoboda, 22.9.1999.

MOTÝL, Ivan: *Cimbálová muzika dnes zahraje na autogramiádě*. Ostravský večerník 16.9.1999.

Lukeš, Jan: *Knihovnička LtN*. Literární noviny, 1999, č. 38, s. 16.

lík: *Historik u cimbálu podepisoval knihu o Mnichovu*. Mladá fronta Dnes, 17.9.1999.

Bořivoj Čelovský: Mnichovská dohoda 1938. Právo, příl. Salon, 11.11.1999.

Politici bez moci. První léta exilové Rady svobodného Československa. Šenov u Ostravy 2000.

Recenze:

BORÁK, Mečislav: *Odešli do exilu, aby bránili svobodu a demokracii v Československu*. Moravskoslezský den, 4.10.2000.

VŠETIČKA, František: *Čelovského kniha Politici bez moci provokuje svým názvem*. Mladá fronta DNES, příl. Severní Morava a Slezsko, 14.10.2000.

JANÍK, Zdeněk: *Čo som to ja len naposledy čítal?* Mosty, 2000, č. 14, 14.11.2000, s. 12.

ZÍDEK, Petr: *Politici v exilu a bez moci*. Kniha Borise Čelovského představuje politické snahy exulantů z roku 1948. Lidové noviny, 18.11.2000, s. 20.

GRUS, Milan: *Monografie o Radě svobodného Československa*. Národní osvobození, 2000, č. 23, s. 6.

Fri. J.: *Čelovský Bořivoj, Politici bez moci*. Historie a vojenství, 50, 2001, č. 2, s. 487-488.

R. K. /Robert Kvaček/: *Politici bez moci*. Český časopis historický, 99, 2001, č. 2, s. 393-394.

KNĚZEK, Libor: *Politici bez moci*. Zápisník. Literární týždenník [Bratislava], 14, 2001, č. 6, s. 2.

BERTON, Stanislav: *Politici bez moci*. Spectrum [Austrálie], červen 2001, č. 32.

Zprávy:

Bořivoj Čelovský, Politici bez moci. Literární noviny, 2000, č. 38, s. 6.

Kniha Bořivoje Čelovského Politici bez moci. Lidové noviny, 6. 10.2000.

Bořivoj Čelovský, Politici bez moci. Nový domov, 7.10.2000.

Bořivoj Čelovský, Politici bez moci. Americké listy, 19.10.2000.

Výběr: Bořivoj Čelovský, Politici bez moci. Právo, 26.10.2000.

ŠÍŠKA, Miroslav: *Zpráva o pouťorovém exilu. Právo, 18.11.2000, s. 15-16.*

Strana světí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy 2001.

Recenze:

VŠETIČKA, František: *Čelovského kniha je obžaloba zloville komunistického režimu. Mladá fronta DNES, 21.3.2001.*

ZÍDEK, Petr: *Martyrium faráře Josefa Toufara. Dvě nové studie pojednávají o případu tzv. číhošťského zázraku. Lidové noviny, příl. Orientace, 7.4.2001.*

KVAČEK, Robert: *Zločin systému a lidí. Nové knihy, 2001, č. 19, s. 29.*

MACHÁLEK, Miroslav: *Spisovatel z Ostravy napsal knihu o Toufarovi. OKNO do života ostravsko-opavské diecéze, květen 2001.*

VETEŠKA, Jaroslav-BEZDĚKOVÁ, Olga: *Komunistický zázrak zvaný číhošťský. Český dialog, 2001, č. 6-7, s. 4.*

BORÁK, M.: *Bořivoj Čelovský, Strana světí prostředky. Slezský sborník, 99, 2001, č. 3, s. 232-233.*

Zprávy:

BERTON, S.: *„Strana světí prostředky“.* Střípky [Nový Zéland], 2001, č. 7.

GRUS, Milan: *Akce StB: Číhošťský zázrak. Národní osvobození, 2001, č. 12, s. 6.*

PACNER, Karel: *Vyšly dvě knihy o číhošťském zázraku. Mladá fronta Dnes, 6.4.2001.*

BERTON, S.: *Strana světí prostředky. Satellite [Kanada], 19.4.2001.*

-pk-: *Svědectví o martyriu faráře Josefa Toufara. Jihlavské listy, 11.1.2001.*

Nejlepší z nás. Dvě vzpomínky Bořivoje Čelovského. Šenov u Ostravy 2001.

Recenze:

PAVERA, Libor: *Knihy o osudech zničených válkou. Mladá fronta Dnes, 15.8.2001.*

ZAHRAVNÍČEK, Tomáš: *Dvě novinky Bořivoje Čelovského. Čelovský se vrací k tragickému údělu své generace během druhé světové války i po ní. Lidové noviny, příl. Orientace, 1.12.2001, s. 22.*

VLAŠÍN, Štěpán: *Kruté osudy. Obrys - Kmen, 2001, č. 49.*

HRUBÝ, Petr: *Integroující práce. Babylon, 25.2.2002.*

Zprávy:

PACNER, Karel: *Historik myslí na kamarády*. Mladá fronta Dnes, 10.8.2001.

GRUS, Milan: *O statečném mládí*. Národní osvobození, 2001, č. 23, s. 6.

NAVRÁTIL, Boleslav: *Šedesát let od maturity*. Moravskoslezský deník, 6.6.2002.

Kopiník svobody. Život a dílo nevšedního novináře. Šenov u Ostravy 2001.

Recenze:

ZAHRADNÍČEK, Tomáš: *Dvě novinky Bořivoje Čelovského*. Čelovský se vrací k tragickému údělu své generace během druhé světové války i po ní. Lidové noviny, příl. Orientace, 1.12.2001, s. 22.

HANZAL, Josef: *Bořivoj Čelovský o Luboru Zinkovi*. Masarykův lid, r. 8, 2002, č. 1, s. 40.

Zprávy:

Kanadský novinář českého původu Lubor Zink v Praze. Autogramiáda nové knihy Bořivoje Čelovského. Aktuality, 2001, č. 11/12.

HRUBÝ, Petr: *Integroující práce*. Babylon, 25. 2. 2002.

Smutné výročí. Satellite, 31.3.2002.

BEZDĚKOVÁ, Olga-VETEŠKA, Jaroslav-NĚMEČEK, Rudolf: *Setkání s kopiníkem svobody*. Národní osvobození, 2002, č. 2, s. 7; též Český dialog, 2002, č. 2.

Konec českého tisku? 1. vyd. Šenov u Ostravy 2001; 2. přepracované a rozšířené vyd. pod názvem „Konec českého tisku“. Šenov u Ostravy 2002.

Recenze:

TRÁVNÍČEK, Jan: *Konec moravského tisku – pláč nad rozlitym mlékem?* Nové knihy, 2001, č. 41, 10.10.2001.

BLAHYNKA, Milan: *Čelovský čelem proti zdi*. Haló noviny, 11.10.2001.

GRUS, M. /Milan/: *Goebbelsův plán*. Národní osvobození, 2001, č. 22, s. 6; Kanadské listy, Vol. 25, září-říjen 2001.

STÁTNÍK, Dalibor: *Čelovský Bořivoj, Konec českého tisku*. Soudobé dějiny, 8, 2001, č. 2-3, s. 466-467.

FENCL, Jiří: *Konec českého tisku?* Redhot, 2001, č. 21.

Das Ende der tschechischen Presse? DTN, November 2001, Nr. 34, S. 11.

HANZAL, Josef: *Bořivoj Čelovský, Konec českého tisku?* Masarykův lid, 7, prosinec 2001, č. 4, s. 34-35.

- BERTON, Stanislav: *Konec českého tisku?* Střípky [Nový Zéland], 13, 2001, č. 1; Spectrum, říjen 2001, č. 34; též Svědomí/Conscience, 2001, č. 10.
- HANZAL, Josef: *Konec českého tisku?* Odkaz, 16.2.2002.
- KLUKAN, Petr: *Nejen o konci českého tisku v ČR.* Jihlavské listy, 12.4.2002.
- NĚMEČEK, Tomáš: *Mráz přichází z Pasova.* Historik Čelovský vytáhl proti „germanizaci“ českého tisku. Respekt, 2002, č. 16, s. 18.
- ČULÍK, Jan: *Konec českého tisku - v druhém vydání, tentokrát bez otazníku.* Britské listy, 29.4.2002.
- (JČ) /Jan Čulík/: *Bořivoj Čelovský o „Konci českého tisku“.* Britské listy, 25.9.2002.
- KRUMML Milan: *Obavy nebo pomsta?* Mediareport, internetové noviny 22.10.2002.
- BURIAN, Václav: *Mezi cizími monopoly a komunistickou honorací.* Bořivoj Čelovský, Konec českého tisku. Druhé, přepracované a rozšířené vydání. Literární noviny, 2002, č. 13, s. 5.
- GRUS, Milan: *Je česky psaný tisk svobodný?* Národní osvobození, 2002, č. 11, s. 6.
- KRYSTLÍK, Tomáš: *Konec českého tisku?* Polygon [Curych a Ottawa], 2002, č. 1, s. 130-131.
- BEZDĚKOVÁ, Olga–VETEŠKA, Jaroslav: *Konec českého tisku aneb co teď?* Český dialog, 2002, č. 4.
- HLAVATÝ, Pavel: *Znepokojivá situace českého tisku.* Mosty, 2002, č. 18, s. 12.
- KOLAFKA, Štěpán: *Pane Čelovský, souhlasím!* Slovanská vzájemnost, 5, 2002, č. 40.
- ROF: *Bořivoj Čelovský, Konec českého tisku.* Obrana národa, 2002, č. 3.
- Zprávy:*
- KOVANIC, Jan: *Šamanovo doupě: Cenzura tichem.* Neviditelný pes, 16.6.2001.
- (JČ): *Jak se Passauer Neue Presse zmocnil v ČR veškerého regionálního tisku - vládě, poslancům a antimonopolnímu úřadu ČR je to jedno.* Britské listy, 25.9. 2001.
- ULLMANN, Jiří: *Mašinérie, která vás pohltí.* Konec českého tisku? Britské listy, 10.10.2001.
- Stanovisko Spolku českých novinářů ke knize „Konec českého tisku?“.* Haló noviny, 10.10.2001.
- KRUMML, Milan: *Obavy nebo pomsta?* MEDIAreport, internetové noviny, 22.10.2002.
- HOŘENÍ, Zdeněk: *„Drang nach Osten“ na tiskové frontě.* Haló noviny, 22.10.2001.
- (zh): Futura: *V říjnu v čele Čelovský.* Naše pravda, 21.11.2001.
- jez-: *Konec českého tisku?* Svobodné noviny, říjen-prosinec 2001, č. 4.
- KUCHAŘOVÁ, Hana: *Je to opravdu konec českého tisku?* Mediažurnál, prosinec 2001, s. 8.

- (red): *Konec českého tisku?* Trend, prosinec 2001.
- WAGNER, Arnošt: *Tucet vajec*. Polygon, 2001, č. 7, s. 50-51.
- Výzva ostravského historika*. Naše pravda, 2001, č. 39.
- (zh): *Mouření může odkráčat*. Jak se pasovský koncern vypořádal s nespokojenými moravskými novináři. Naše pravda, 2001, č. 46.
- (zh): *Nežádánější „Moje perzekuce“*. Naše pravda, 30.1. 2002.
- (zh): *Čelovský bez otazníku*. Haló noviny, 11.3.2002.
- STARÝ, Norbert: *Sudeťáci a „český“ tisk*. Haló noviny, 14.3.2002.
- KAPRÁLOVÁ, Dora: *Diskuse o kvalitě tisku nakonec uvízla v německé pasti*. Mladá fronta DNES, 15.4.2002, s. 4.
- VACULÍK, Ludvík: *Český ostrov*. Poslední slovo. Lidové noviny, 16.4.2002.
- KURAS, Benjamin: *Monopolizace tisku*. Právo, příl. Salon č. 265, 18.4.2002.
- KLUKAN, Petr: *Ostrov českého tisku (k brněnské konferenci o českém tisku, která proběhla 12. dubna 2002)*. Britské listy, 30.4.2002.
- Nové knihy z nakladatelství Tilia*. Moravský Jih, 16, 2002, č. 19, 14.5.2002.
- FORMÁNEK, Jaroslav: *Kočka a myš: o českém tisku*. Britské listy, 16.5.2002.
- Nové knihy, které můžete mít*. Lounský a žatecký PRESS, 2002, č. 20, 16.5.2002.
- Knížní tipy*. Bořivoj Čelovský, Konec českého tisku. Jihlavské listy, 17.5.2002.
- (fk): *Psalo se*. Literární noviny, 2002, č. 19.
- HANZAL, Josef: *Krise českého tisku*. Národní osvobození, 2002, č. 3.
- RICHTER, Karel: *Co nás zaujalo*. Chlumecké listy, 2002, č. 3. (č): *Konec českého tisku*. Soudy, 2002, č. 17, 9.5.2002.
- Nové knihy*. Bořivoj Čelovský, Konec českého tisku. Slánské listy, 2002, č. 10.
- Gs /Milan Grus/: *K úpadku českého tisku*. Národní osvobození, 2002, č. 13, s. 6.

Strážce Nové Evropy. Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera. Šenov u Ostravy 2002.

Recenze:

- ŠÍŠKA, Miroslav: *Salto mortale Emanuela Vajtauera*. Právo, 2.11.2002.
- PEŇÁS, Jiří: *Knihovnička*. Literární noviny, 2002, č. 47, příl. Nové knihy, s. IV.
- HOŘENÍ, Zdeněk: *Poučný příběh jednoho Emanuela*. Haló noviny, 25.11.2002.
- VŠETIČKA, František: *Aktuální je Strážce Nové Evropy*. Mladá fronta Dnes, příl. Střední Morava, 19.12.2002.

KŘÍŽEK, Jaroslav: *B. Čelovský o E. Vajtauerovi*. Masarykův lid, 2002, č. 4, s. 43.

PLICHTA, Dalibor: *Novinářský slouha*. Národní osvobození, 2003, č. 2, s. 6.

J. Křs. /Jiří Křest'an/: *Bořivoj Čelovský, Strážce Nové Evropy*. Český časopis Historický, 101, 2003, č. 1. s. 180-181.

BRABEC, Jiří: *Kniha o „prapodivném osudu“ Emanuela Vajtauera*. Literární noviny, 14, 2003, č. 30, s. 8.

Zprávy:

Bořivoj Čelovský: Strážce Nové Evropy. Lidové noviny, 9.11.2002, s. 14.

Nová kniha Bořivoje Čelovského Strážce Nové Evropy. Reflex, 2002, č. 43, s. 15.

Nezlomný duch. Historik Josef Hanzal 1934-2002. Uspořádal Bořivoj Čelovský. Šenov u Ostravy 2003.

Zprávy:

Literatura: Nezlomný duch. Lidové noviny, 13.2.2003.

Bořivoj Čelovský (ed.), Nezlomný duch. Historik Josef Hanzal 1934-2002 (Tilia). Lidové noviny, příl. Orientace 8. 3. 2003.

Nezlomný duch. Literární noviny, 2003, č. 8, příl. Nové knihy s. III.

Kdo navrátil se, neutíká. Dovětek ke knize Šel jsem svou cestou. Šenov u Ostravy 2003.

Recenze:

PAVERA, Libor: *Bořivoj Čelovský pokračuje svou novou knihou v linii vzpomínek*. Mladá Fronta DNES, 16.4.2003.

VŠETIČKA, František: *Bořivoj Čelovský umí sáhnout do ještě nezhojených ran*. MF Dnes, 12.5.2003.

GRUS, Milan: *Plave stále proti proudu*. Národní osvobození, 2003, č. 10, s. 6.

KNOPP, František: *Knihovnička*. Literární noviny, 14, 2003, č. 17, příl. Nové knihy, s. VII.

POPKOVÁ, Táňa: *Vždy na své cestě*. Zaseto...Časopis o kultuře a společnosti Moravskoslezského kraje, 2003, č. 2, s. 42-43.

BEZDĚKOVÁ, Olga-VETEŠKA, Jaroslav: *Kdo navrátil se, neutíká*. Český dialog, 2003, č. 5.

Zprávy:

(ta): *Kdo navrátil se, neutíká, tvrdí navrátillec Čelovský*. Právo, 10.4.2003, s. 13.

VOLNÁ, Alena: *Čelovský, Bořivoj: Kdo nevrátil se, neutíká*. Slezský sborník, 101, 2003, č. 2, s. 157.

Moje střetnutí s rozvědkou StB. Šenov u Ostravy 2003.

Recenze:

VŠETIČKA, František: *Bořivoj Čelovský umí sáhnout do ještě nezhojených ran*. Mladá fronta Dnes, 12.5.2003, s. 4.

ZÍDEK, Petr: *Příběh dvojitého agenta*. Historik Bořivoj Čelovský odhaluje, v čem spočívala jeho „spolupráce“ s StB. Lidové noviny, příl. Orientace, 17. 5. 2003. [Odezva SCHOVÁNEK, Radek: *Šel svou cestou*. Lidové noviny, 4.6.2003, s. 14].

BEZDĚKOVÁ, Olga: *Krycí jméno RED - Červené eso*. Národní osvobození, 2003, č. 15, s. 6.

Zprávy:

Nová kniha Bořivoje Čelovského. Literární noviny, 2003, č. 20, příl. Nové knihy.

Autobiografie: Čelovský, Bořivoj, 1923– , Moje střetnutí s rozvědkou StB. Literární noviny, 2003, č. 20, příl. Nové knihy.

HaM /Marina Hužvárová/: *Moje střetnutí s rozvědkou StB*. Akademický bulletin, 2003, č. 6, s. 38.

2. Články a publikace o životě a díle:

McGill Joins With UOM To Mark Students Day. The Herald [Montreal], 18.11.1950.

Bourses Rockefeller. Le Droit, 18.2.1952.

Three Local Students Earn Fellowships. The Herald, 18.2.1952.

Three Montreal Students Given Fellowships. Montreal Star, 18.2.1952.

Medical Students Given Fellowships. Gazette, 19.2.1952.

Awarded Fellowship. Montreal Star, 23.2.1952.

POLÁK, František: *Odpověď panu B. Čelovskému*. Sklizeň, září 1957.

(o.h.)/HORA, Ota/: *Uznání práce*. New Yorkské listy, 1.10.1957, s. 3.

(o.h.)/HORA, Ota/: *Historik Dr. B. Čelovský*. Naše hlasy, 14.10.1957.

Mnichov varuje. Rudé právo, 30.9.1958, s. 1.

HÁJEK, Jiří S.: *Historie Mnichova*. Nová Mysl, 1958, č. 9, s. 790.

SLÁVIK, Juraj-PAPÁNEK, Jan-ZENKL, Petr-MACHOTKA, Otakar: *Benes' Career Praised. Condemnation Voiced of Allegations of His Role in Munich Period*. New York Times, 21.11.1958.

HÁJEK, Jiří S.: *Mnichov*. Praha 1958, s. 130.

Zur Person von Dr. Boris Celovský. Quellen und Materialien. Folge 1. München, Sudetendeutsches Archiv 1958, S. 51.

COPPS, Edwin: *Unknown Prophet In a New Country*. Saturday Night, 31.1.1959.

HAVLÍK, Prokop V.: *O krajanech a přátelích*. Nový domov, 14.2.1959.

MACKAY, J. S.: *The Dirty Deals*. Saturday Night, 28.2.1959.

OWEN, Walter S.: *The Ungrateful*. Saturday Night, 14.3.1959.

(EC/SN): *Historik Mnichova*. Čechoslovák, 10.4.1959.

Sie säen Mißtrauen im Westen. Morgenthau-Jünger des tschechischen Exils Celovsky einmal ohne Maske. Sudetendeutsche Zeitung, 6.6.1959.

(R/J): *Naše úspěchy v Německu*. Čechoslovák, 10.7.1959.

Lewis Shuns „stodgy“ tactics as NDP readies for 1972 poll. Toronto Daily Star, 18.8.1971.

KIDD, Paul: *How That „Bum“ Barb Was Born*. Hamilton Spectator, 7.10.1972.

WATKINS, Lyndon: *NDP's Corporate Ripoff Theme Originated with Kierans and a Former Federal Economist*. Globe and Mail, 7.10.1972.

Liberal MP Loses \$10 Bet to NDPers. Globe and Mail, 18.5.1973.

MALLING, Eric: *NDP Researcher Quits Post - Created the „Corporate Bums“*. Toronto Star, 1.8.1973.

STEWART, Walter: *Divide and Con - Canadiens Politics at Work*. Toronto, New Press 1973, s. 73-86.

MacDONALD, Robert: *Trudeau-NDP Alliance to Keep Grits in Power*. The Sunday Sun [Toronto], 29.4.1979.

JOHNSON, Geoff: *Leaked Documents Spur Familiar Reaction*. The Citizen, 1.11.1979.

HOWARD, Frank: *Bureaucrafts*. The Citizen [Ottawa], 8.11., 14.11., 11.12. 1979, 10.1., 14.2., 10.3., 12.3., 31.3.1980.

House of Commons. Debates, 8.11.1979, p. 1079; 9.11.1979, p. 1140-1141, 1146-1147; 10.12.1979, p. 2182-2188.

CHEVELDAYOFF, Wayne: *Some Statscan Projects Poor, Official States*. Globe and Mail, 9.11.1979.

CLINGEN, Ron: *Gov't urged to check „grilling“ of official*. Ottawa Journal, 10.11.1979.

HILL, Bert: *Leaks Draw Ire, Laughter*. The Citizen, 14.11.1979.

Misadventures of Statscan. Globe and Mail, 21.11.1979.

TRUDEAU, Margaret: *Beyond Reason*. New York, Paddington Press 1979, p. 45, 48.

COHEN, Andrew - LEWIS, Seale: *StatsCan Worker claims „Betrayal“ by govt*. The Citizen, 15.2.1980.

CHEVELDAYOFF, Wayne: *Stevens is Accused of „Betrayal“*. Globe and Mail, 15.2.1980.

Statistician Says Stevens Broke Word. The London Free Press, 15.2.1980.

- Report Blames Kirkham for Statistics Canada's Woes.* Globe and Mail, 11.3.1980.
- HILL, Bert: *StatsCan Critic Given „Challenging“ New Job.* The Citizen, 22.4.1980.
- SAWATSKY, John: *Men in the Shadows – the RCMP Security Service.* Toronto-New York, Doubleday 1980, p. 174-176.
- MARCHAND, Philip: *Admission Restricted.* Saturday Night, January 1981.
- MORTON, Desmond: *The New Democrats 1961-1986.* Toronto, Copp Clark Pitman 1986, p. 141.
- FUERSTENBERG, Adam G. - KOPYTO, I.: *Criticism doesn't compute.* Globe and Mail, 7.10.1988.
- KENT, Tom: *A Public Purpose.* Montreal, McGill University Press 1988, p. 400-410.
- HOENSCH, Jörg K.: *Die Politik des nationalsozialistischen Reiches gegenüber der Tschechoslowakischen Republik 1933-1938.* In: *München 1938 – Das Ende des alten Europa.* Essen 1990, S. 199.
- ŠAJTAR, Drahomír: *Dopisy do ulice du Bac.* Korespondence Zdeňka Bára Borisi Čelovskému (1949). Ostrava, Sfinga 1992. 76 s.
- URBANEC, Jiří: *Knížka z těžkých let.* Naše Opavsko, 22.5.1992.
- JURKOVIČ, Ladislav: *Učitel a žák.* Lidová demokracie, 17.6.1992.
- VŠETIČKA, František: *Dopisy do ulice du Bac.* Tvar, 1992, č. 35, s. 10.
- BORÁK, Mečislav: *Muž mnoha tváří.* Moravskoslezský den, příl. Den na víkend, 20.4.1996.
- Neuvěřitelné pětasedmdesátiny.* DEN na Víkend, zvláštní vydání u příl. životního jubilea 8.9.1998.
- BORÁK, Mečislav: *B. Čelovský šel svou cestou.* Moravskoslezský den, 17.10.1998.
- VLADISLAV, Jan: *Umíněnost jako osud.* Praha, Nadace ČSDS 1998, s. 56-58.
- DEJMEK, Jindřich: *Československá zahraniční politika 1919-1938: pokus o historiografickou bilanci.* In: *Reflexe dějin první československé republiky v české a slovenské historiografii.* Praha, Historický ústav AV ČR 1998, s. 115.
- BORÁK, Mečislav: *Představujeme: Bořivoj(Boris) Čelovský.* Společnost. Revue pro kulturu a umění v Ostravě, 5, 1998, č. 12, s. 25.
- TYRLÍK, Miroslav: *Český historik žijící v Kanadě se vzdal čestného doktorátu Karlovy univerzity.* Moravskoslezský den, 21.1.1999.
- Historik se vzdal čestného doktorátu UK.* Lidové noviny, 1.2.1999.
- MALÝ, Karel: *Nepřesná informace.* Lidové noviny, 2.2.1999.
- MAŠÍN, R.: *„Zasloužená“ vyznamenání.* Lidové noviny, 17.2.1999.
- HRDLIČKA, Zdeněk: *Potíže našich exulantů.* Lidové noviny, 20.2.1999.

- ENMAN, Charles: *More a force than a person*. The Ottawa Citizen, 8.3.1999.
- EŠ /Emil Šíp/: *Brzy nám otrnulo? Co vám možná ušlo...* Spisovatel B. Čelovský o cizím tisku. Národní osvobození, 1999, č. 7, s. 5.
- BORÁK, Mečislav: *Pětasedmdesátiny PhDr. JUDr. Bořivoje Čelovského*. Slezský sborník, 97, 1999, č. 1, s. 75-77.
- TOMEŠ, Josef a kol.: *Český biografický slovník XX. století*. Praha 1999, s. 192.
- VŠETIČKA, František: *Ve Vrlových Kořenech překvapuje autorova skromnost*. Mladá fronta Dnes, 8.1.2000.
- HOŘENÍ, Zdeněk: *Prof. Čelovský třikrát o Fučíkovi*. Naše pravda, 23.2.2000.
- Springer vyprodává, „nebezpečí pro demokracii“ trvá*. Haló noviny, 10.4.2000.
- MB /Mečislav Borák/: *Útěk z nucených prací v Říši*. Bojovali za svobodné Československo, část 9. Den, 2.5.2000.
- BAĐUROVÁ, Svatava: *Říkali jim Hitlerovy děti*. Historik Bořivoj Čelovský chce získat odškodnění. Svoboda, 6.6.2000.
- MEJSTRÍK, Jiří: *Češi ve světě/Czechs around the World, 1918–2000*. Praha 2000, s. 21.
- HOŘENÍ, Zdeněk: *Co tíží ministra, premiéra nevzrušuje?* Haló noviny, 15.6.2001.
- BAĐUROVÁ, Svatava: *Ochranka zavřela vědce do kanceláře*. Strážníci z Bauhausu obvinili historika z krádeže svinovacího metru. Svoboda, 21.8.2001.
- BAĐUROVÁ, Svatava - NAVRÁTIL, Boleslav: *Za újmu na cti žádá historik peníze pro zoo*. Den, 21.8.2001.
- Kdo je kdo v české historiografii*. Zpravodaj historického klubu, 2001, č. 1, s. 133 an.
- (fk): *Psalo se*. Literární noviny, 2002, č. 4.
- PLICHTA, Dalibor: *Staré kořeny nového „sjednocování Evropy“*. Listy č. 7, Praha, Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s OR KČP Praha 10, duben 2002, s. 6-12.
- ČULÍK, Jan: *Odmítáme pojem kolektivní viny, ale zahraniční vlastnictví českého tisku je vážný problém*. Britské listy, 6.5.2002.
- ČAJOVÁ, Jaroslava: *Zemřel Josef Hanzal, historik, kterému ležel na srdci osud českého tisku*. Britské listy, 8.7.2002.
- SKARLANT, Petr: *Vlastnictví*. Mosty, 30.7.2002, s. 31.
- BENEŠ, Zdeněk: *I prezident už toho má plné zuby aneb Od blbé nálady k mafii po česku*. Praha, nakladatelství Erika 2002, s. 88-99.
- Kdo je kdo*. Osobnosti české současnosti. Praha 2002, s. 83.
- KUDELA, Petr: *Oceněné osobnosti dostanou od města sto tisíc*. Ostrava, 12.6.2003.
- ŠINDLEROVÁ, Helena: *Uznání Bořivoji Čelovskému*. Národní osvobození, 2003, č. 16, s.6.

Historik, vlastenec, světoobčan. K poctě Bořivoje Čelovského. Sborník k 80. narozeninám.
Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 128 s.

3. Rozhovory:

COPPS, Edwin: *Unknown Prophet In a New Country*. Saturday Night, 31.1.1959.

BORÁK, Mečislav: *Muž mnoha tváří*. Moravskoslezský den, příl. Den na víkend, 20.4.1996, s. I a III.

BORÁK, Mečislav: *Světoběžník se srdcem slezského vlastence*. Moravskoslezský den, 6.1.1997.

TOMAN, Miloš: *Národu chybí politický idealismus*. Česká společnost očima historika Bořivoje Čelovského, který je po sametové revoluci málem doma i v Ostravě. Moravskoslezský den, příl. DEN na víkend, 27.9.1997.

HUŽVÁROVÁ, Marina: *Rozhovor s „emigrantem“*. Český dialog, 1998, č. 11, s. 17.

BORÁK, Mečislav: *Rozpůlené srdce Borise Čelovského*. Společnost, Revue pro kulturu a umění v Ostravě, 5, 1998, č. 12, s. 25.

POPKOVÁ, Táňa: *Cesta mými životy*. Reflex, 1999, č. 4, s. 50-52.

PAVLAČÍK, Zdeněk: *Baví mne plavat proti proudu, říká historik Bořivoj Čelovský*. Mladá fronta DNES, 11.12.1999, regionální příloha Severní Morava a Slezsko, s. 2-4.

POPKOVÁ, Táňa: *Bořivoj Čelovský: Stává se z nás národ kočích a účetních*. Právo, příl. Salon, č. 196, 14.12.2000, s. 1 a 3.

BEZDĚKOVÁ, Olga-VETEŠKA, Jaroslav: *Rozhovor s historikem Bořivojem Čelovským*. Český dialog, 2001, č. 11-12, s. 10.

HAVLÍK, Ivo: *„Za odškodnění jsem vydal publikaci Konec českého tisku“*. Alarm revue, listopad-prosinec 2001, s. 20-21.

PALEČEK, Pavel: *Člověk opozice*. Praha 2001. 23 s. rukopisu, kopie uložena ve sbírkách Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě.

KOJZAR, Jaroslav: *Rozprodej značné části našeho tisku je jen vrcholem ledovce*. Haló noviny, 4.3.2002, příl. Společnost, ekonomika, politika, s. I.

ČULÍK, Jan: *Odmítáme pojem kolektivní viny, ale zahraniční vlastnictví českého tisku je vážný problém*. Britské listy, 6.5.2002.

(mč): *Bořivoj Čelovský: Česká republika rychle spěje k ideálu kapitalistů*. Sondy, 30.5.2002.

HOŘENÍ, Zdeněk: *Revolta proti „cenzuře tichem“*. Slovanská vzájemnost, 2002, č. 45.

BREYEROVÁ, Petra: *The End of the Local Press?* Prague Business Journal 3.4.2003.

LOGAN, Steven: *Media Critic blasts Foreigner*. The Prague Post, 5.6.2003.